

KEMI-TORNION AMMATTIKORKEAKOULU

Läheisneuvonpito ja lapsi sosiaalityöntekijän silmin

Eveliina Hipsi-Tuokkola & Essi Matinlassi

Sosiaalialan koulutusohjelma

Lapsi- ja nuorisotyö

Sosionomi (AMK)

KEMI 2009

Tekijät:	Hipsi-Tuokkola, Eveliina & Martinlassi, Essi
Opinnäytetyön nimi:	Läheisneuvonpito ja lapsi sosiaalityöntekijän silmin
Sivuja (+liitteitä):	44 (+1)
Opinnäytetyön kuvaus:	<p>Selvitämme pidetyn läheisneuvonpidon tuomia muutoksia lapsen ja perheen tilanteeseen sosiaalityöntekijän näkökulmasta. Pohdimme myös sitä, miten lapsen osallisuus ja dialogisuus näkyvät läheisneuvonpidossa sekä millaisena sosiaalityöntekijän rooli nähdään. Lähdeaineistona olemme käyttäneet läheisneuvonpitoa koskevaa kirjallisuutta, lehtiartikkeleita ja Internet-lähteitä.</p>
Teoreettinen ja käsitteellinen esittely:	<p>Käsitlemme teoriaosuudessa läheisneuvonpitoa menetelmänä, lapsen osallisuutta ja dialogisuutta.</p>
Metodologinen esittely:	<p>Opinnäytetyömme on kvalitatiivinen ja analysointimenetelmänä käytämme sisällönanalyysiä. Olemme haastatelleet neljää läheisneuvonpidossa työskennellyttä sosiaalityöntekijää ja verranneet saamiamme tuloksia teoriaan.</p>
Keskeiset tutkimustulokset:	<p>Opinnäytetyömme mukaan läheisneuvonpito koetaan lapsilähtöiseksi ja dialogiseksi menetelmäksi, jossa sosiaalityöntekijän rooli on merkittävä.</p>
Johtopäätökset:	<p>Läheisneuvonpitoa tulisi vielä kehittää asiakasystävällisempään suuntaan. Myös sosiaalityöntekijöitä tulisi rohkaista käyttämään menetelmää enemmän.</p>
Asiasanat:	Läheisneuvonpito, lapsi, lastensuojelu, osallisuus, dialogisuus

Authors:	Hipsi-Tuokkola, Eveliina & Matinlassi, Essi
Title:	Family Group Conference and the child from the social worker's point of view
Pages (+appendixes):	44 (+1)
Thesis description:	<p>In our bachelor's thesis we have examined the changes that Family Group Conference has brought in the situation of the child and his family from the social worker's point of view. We have considered how the child's participation and dialogue appears in Family Group Conference. We are also interested in how the role of the social worker is seen in Family Group Conference. As sources we have used literature concerning Family Group Conference, newspaper articles and Internet sources.</p>
Theoretical summary:	<p>In our theoretical part we deal with Family Group Conference as a method, child's participation and dialogue.</p>
Methodological summary:	<p>Our research approach is qualitative and we analysed the materials with help of content-analysis. We interviewed four social workers, who have worked with Family Group Conference and we compared the results of the interview to the theory that we had gathered.</p>
Main results:	<p>According to our research Family Group Conference is experienced to be a child centered method including dialogue. Also the social worker's role seems to be significant.</p>
Conclusions:	<p>Family Group Conference should be improved towards a more client friendly direction. Social workers should also be encouraged to use this method more.</p>
Key words:	Family Group Conference, child, child welfare, participation, dialogue

SISÄLLYSLUETTELO

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1. JOHDANTO	5
2. METODOLOGINEN ESITTELY	8
2.1 Tutkimuksen tehtävät ja tutkimusjoukko	8
2.2 Tutkimus- ja analysointimenetelmiä	9
2.3 Opinnäytetyöprosessi	12
3. SOSIAALITYÖ, LASTENSUOJELU JA LÄHEISNEUVONPITO	17
3.1 Lastensuojelun sosiaalityön menetelmä	17
3.2 Historian havinaa	20
3.3 Lapsilähtöisyys, dialogisuus ja osallisuus läheisneuvonpidossa.....	22
3.4 Läheisneuvonpito ja uusi lastensuojelulaki.....	24
4. LÄHEISNEUVONPIDON VAIHEET	27
4.1 Valmisteluvaihe	27
4.2 Läheisneuvonpitokokous	29
4.3 Seurantavaihe	31
5. TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET	32
5.1 Dialogisuus.....	32
5.2 Muutos	32
5.3 Sosiaalityöntekijän rooli	34
5.4 Lapsen osallisuus	35
6. POHDINTA	38

LIITE 1

1. JOHDANTO

Alusta alkaen oli selvää, että halusimme tehdä opinnäytetyömme lastensuojeluun linkittäen. Lastensuojelutyö on temmannut molemmat mukaansa niin, että toivomme työllistyvämme sen pariin tulevaisuudessa. Opinnäytetyömme aiheeksi valikoitui syksyllä 2008 läheisneuvonpito. Läheisneuvonpito on erityinen ajattelutapa ja metodi, jossa asiakkaan ja läheisten voimavarat, sitoutuminen, osallisuus ja omat määritykset saavat tilaa, sekä jossa ammattilaisten asiantuntijuus ja asema muotoutuvat uudella tavalla. Läheisneuvonpito kuuluu voimavarasuuntautuneisiin työorientaatioihin sosiaalityön kentällä. (Heino & Kaatra & Korhonen & Possauner & Vuorio 2005. 282–283.) Läheisneuvonpito on kehitetty tilanteisiin, joissa tarvitaan lasta koskevia päätöksiä ja suunnitelmia.

Lastensuojelun asiakasmäärät ovat jatkuvasti kasvaneet avo- ja laitoshuollossa ja kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä on lisääntynyt 1990-luvulta lähtien. Lastensuojelutyöntekijöiden työssä nämä muutokset asettavat työn tekemiseen käytännöllisiä ja laadullisia haasteita. Monet lastensuojelutyön ammattilaiset käyttävät työssään monenlaisia eri teoriapohjaan perustuvia ammatillisia työmenetelmiä. (Timonen-Kallio & Linnosuo & Tanskanen, 2008, 5; Timonen-Kallio 2009, 7.) Nykyisin lastensuojelun työntekijöiltä edellytetään ammatillista osaamista erilaisista työmenetelmistä. Läheisneuvonpito on yksi tällainen menetelmä, jota voi käyttää lastensuojelun monen kirjavissa tilanteissa.

Läheisneuvonpidossa yhdistyy luontevalla tavalla yksilö- ja perhekohtainen sosiaalityö yhteisölliseen ja dialogiseen lähestymistapaan. Siinä yhdistyvät tapaus- ja tilannekohtaisesti luovalla ja tarkoituksenmukaisella tavalla yksilölliset ja yhteisölliset tasot, vaikka ensisijaisena tavoitteena ei olekaan saada aikaan yhteisöllisyyttä läheisverkostossa tai ratkoa yksilöllisiä pulmia ja tehdä yksilökohtaista työtä. (Vuorio 2008b. 97) Meidän molempien kiinnostus kohdistui siis lastensuojelutyöhön. Kokemus korjaavan työn puolelta molemmilla oli, että toisinaan tilanteen toisenlainen hoitaminen olisi voinut olla parempi ratkaisu. Tunsimme, että liian usein oli puututtu liian myöhään ja suurella teholla, vaikka olisi ollut mahdollisuuksia puuttua tilanteisiin jo aiemmin, esimerkiksi läheisneuvonpidolla. Läheisneuvonpitoon perehtyminen toikin tähän uudelleen ratkaisumallin.

Läheisneuvonpito on määritelty päätöksentekomenetelmäksi, jossa haetaan ratkaisua yhdessä keskustelemalla, eli tehdään suunnitelma nuoren tai lapsen tilanteen parantamiseksi. Työtavan korostaminen päätöksentekomenetelmänä ennemmin kuin yhteisen ymmärryksen etsimisen ja löytämisen menetelmänä lienee peräisin ainakin osittain sen asemasta ja tehtävästä sosiaalitoimen määritysvaltaa haastavana ja asiakastyötä demokratisoivana työtapana. (Reinikainen 2007, 70.) Turhan usein lasten elämää koskevia päätöksiä tehdään ilman kunnollista kontaktia lapseen ja keskustelematta hänen kanssaan. Lapsilähtöisyys ja lapsen osallisuus ovat lähellä sydäntämme, joten läheisneuvonpito tuntui heti omalta työmenetelmältä.

Läheisneuvonpidon periaatteisiin kuuluu, että viranomaiset jakavat määritys- ja päätösvaltansa asiakasperheen kanssa ja työskentelevät sen kumppanina lapsen auttamiseksi. Tämän takia läheisneuvonpitoa pidetään lastensuojelussa perinteistä asiakastyötä radikaalisti haastavana työtapana. Läheisneuvonpito on päätöksentekomenetelmä, mutta sen voi nähdä lapselle ja perheelle järjestettävänä palveluna, jonka seuraukset voivat olla paljon monipuolisemmat kuin pelkkä suunnitelman tai päätöksen syntyminen. (Reinikainen 2007, 13.) Läheisneuvonpidossa lapsi saa luotua turvallisia suhteita aikuisiin, jotka voivat kantaa läpi vaikeiden aikojen. Juuri näissä suhteissa voivat olla ne lasten ja nuorten tulevaisuuden avaimet.

Käytämme opinnäytetyössämme laadullista eli kvalitatiivista tutkimusotetta. Keräsimme tutkimusaineiston haastatteleamalla neljää sosiaalityöntekijää Länsi-Pohjan alueelta. Kaksi heistä oli toiminut myös koollekutsujan roolissa läheisneuvonpidossa. Palasimme asiaan haastateltavien kanssa vielä sähköpostitse jälkeenpäin ja tarkensimme osaa vastauksista. Haastattelurungon rakensimme neljän teeman mukaisesti, joka helpotti aineiston analysoimista, koska teemat olivat jo valmiina. Tarkastelimme ja analysoimme teemojen avulla aineistoa yhdessä teorian ja pohdinnan kanssa. Opinnäytetyömme tarkoituksena on tuottaa lisää tietoa sosiaalityöntekijöille läheisneuvonpidosta.

Työmme alussa on metodologinen osio, jossa esittelemme opinnäytetyömme tehtävät sekä tutkimus- ja analyysimenetelmämme. Tässä vaiheessa olemme myös kuvailleet opinnäytetyöprosessiamme. Näiden jälkeen olemme esitelleet ja pohtineet läheisneuvonpitoa lastensuojelun sosiaalityön menetelmänä. Opinnäytetyömme loppuosassa olemme käsitelleet saamiamme tuloksia ja tehneet niistä johtopäätöksiä.

Läheisneuvonpito on humanistinen ajattelutapa, jossa ihminen nähdään vahvuuksineen ja heikkouksineen. Siinä haetaan yhdessä viisaita ratkaisuja toiset huomioon ottavalla tavalla inhimillisen elämän pulmiin. (Vuorio ym. 2008, 8.) Kyseessä on siis hyvä toimintamalli, joka tulostemme mukaan pitäisi saada vain kunnolla käyttöön.

2. METODOLOGINEN ESITTELY

2.1 Tutkimuksen tehtävät ja tutkimusjoukko

Opinnäytetyömme lähtökohtana oli kiinnostus lastensuojelutyöhön ja sen menetelmällisyyteen. Alusta asti oli selvää, ettei työmme tule liittymään varhaiskasvatuksen puolelle. Tämä auttoi rajaamaan mahdollisia opinnäytetyöaiheita. Lopulta päädyimme perehtymään läheisneuvonpitoon. Läheisneuvonpito eräänä sosiaalityön lastensuojelun työmenetelmänä oli vain pintapuolin tuttu. Syventämällä tietoa lastensuojelun menetelmällisyydestä saimme molemmat eväitä tulevaisuuden työhön, vaikka emme varsinaisesti läheisneuvonpitoja koskaan pitäisikään. Toiveenamme kuitenkin oli, että pääsisimme käymään koollekutsujakoulutuksen opinnäytetyöprosessin aikana. Tämä auttaisi niin opinnäytteen tekoa kuin omaa ammatillista kehitystä tulevina sosiaalialan ammattilaisina. Läheisneuvonpitoon perehtyminen syventää myös ammatillista osaamistamme. Saimme tietoa sosiaalityön menetelmällisyydestä ja sen keinoista painia nykyajan ongelmien parissa etenkin lastensuojelussa. Läheisneuvonpito on osallistava ja lapsilähtöinen metodi. Toivottavasti edellä mainituista jää jotain selkäytimiimme tulevaisuutta ajatellen.

Tutkimustehtävänäimme oli saada vastaukset seuraaviin tutkimusongelmiin:

1. Millä tavalla pidetty läheisneuvonpito on muuttanut lapsen arkea tai elämää?
2. Millä tavalla lapsen osallisuus on toteutunut läheisneuvonpitoprosessin aikana?

Näillä kysymyksillä pyrimme saamaan vastauksia opinnäytetyötämme varten. Haluamme selvittää, millä tavalla osallistuminen läheisneuvonpitoon on muuttanut lastensuojelun asiakasperheiden tilanteita sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta katsottuna. Esimerkiksi, millä tavalla sukulaisten ja läheisten aktivoituminen perheen auttamiseksi näkyy käytännössä tai jos päädytään sijoitukseen, miten tämä vaikuttaa perheen tilanteeseen. Sijoitushan on aina suuri muutos. Haluamme lisäksi myös selvittää lapsen osallisuutta

läheisneuvonpito-prosessissa. Esimerkiksi miten lapsen osallisuus näkyy läheisneuvonpidon eri vaiheissa, vai näkyykö?

Tulokset ovat ajankohtaisia, sillä vastaavia selvityksiä aiheesta on vielä kovin vähän. Opinnäytetyömme tulokset jäävät työelämän hyödynnettäväksi, sillä työmme on hankkeistettu. Työmme suurin anti todennäköisesti työelämälle on, että siinä on ”kahta näkökulmaa”. Sosiaalityöntekijöistä kaksi on työskennellyt myös koollekutsujana ja kaksi ainoastaan sosiaalityöntekijöinä. Ehkä koollekutsujana työskennelleet saavat sosiaalityöntekijöiden aitoja kokemuksia aiheesta.

Alkuun olisimme halunneet selvittää asiaa vanhempien näkökulmasta. Tässä olisi ollut vaarana, ettei oltaisi saatu haastatteluja, joten päädyimme sosiaalityöntekijän näkökulmaan. Ensimmäinen aiheemme olisi mielestämme ollut ”herkullisempi”. Olisi ollut mielenkiintoista kuulla läheisneuvonpitoon osallistuneiden perheiden subjektiivisia kokemuksia. Toisaalta sosiaalityöntekijöillä on aitiopaikka tilanteen muutosten näkemiseen ja muutoinkin työntekijöinä he ovat rinnalla kulkijoina koko prosessin ajan.

Tutkimusjoukoksi valitsimme läheisneuvonpidossa toimineita sosiaalityöntekijöitä Länsi-Pohjan alueelta. Haastattelimme kolmea sosiaalityöntekijää ja yhtä erityissosiaalityöntekijää. Kolme heistä toimii kunnan ja yksi järjestön palveluksessa. Kaksi haastateltavista on toiminut läheisneuvonpidossa myös koollekutsujan roolissa. Tämä näkyi haastattelun vastauksissa laajempaan näkökulmana aiheeseen.

2.2 Tutkimus- ja analysointimenetelmiä

Opinnäytetyössämme käytimme kvalitatiivista tutkimusotetta. Tutkimusjoukkomme on niin pieni, ettei meidän ole mahdollista käyttää kvantitatiivista eli määrällistä tutkimusotetta. Laadullisella tutkimusotteella saamme kuuluviin myös haastateltavan oman kokemuksen aiheesta. Kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimusotteessa lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Ajatuksena onkin, että todellisuus on moninainen. Laadullisessa tutkimuksessa tutkitaan kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Tulokset ovat vain ehdollisia selityksiä johonkin paikkaan ja aikaan rajoittuen. Kvalitatiivinen tutkimusote on luonteeltaan kokonaisvaltaista tiedon hankintaa ja sen aineisto kootaan

todellisissa tilanteissa. Siinä luotetaan enemmän omiin havaintoihin ja keskusteluihin kuin mittausvälineillä tuotettavaan tietoon. Lähtökohtana on myös aineiston monitahoinen ja yksityiskohtainen tarkastelu. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa suositaan myös laadullisia työmenetelmiä, joissa tutkittavien näkökannat pääsevät esille, esimerkiksi teemahaastatteluja. Tutkimusjoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti. Tapaukset käsitellään ainutlaatuisina ja aineistoa tulkitaan sen mukaisesti. (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2007, 157–160.) Tutkimusjoukkomme valikoitui työtämme ohjaavien opettajien neuvon mukaan. Länsi-Pohjan alueella työskenteleviä sosiaalityöntekijöitä, joilla on enemmän kokemusta läheisneuvonpidosta, ei ole montaa, joten tutkimusjoukkomme kertyi aika helposti.

Laadullista tutkimusta voidaan pitää ymmärtävänä tutkimuksena. Perinteiden erottelu perustuu tietämisen tapaan, ilmiöitä voi joko ymmärtää tai selittää. Voidaan myös sanoa, että jokainen selitys lisää ymmärrystä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 27.) Näkisimme tämän asian niin, että olipa tuloksemme millaisia hyvänsä, niin ymmärryksemme ainakin lisääntyy. Laadullisen tutkimuksen yksi ongelma on puolueettomuus. Se nousee tärkeäksi kysymykseksi siinä, pyrkiikö tutkija ymmärtämään ja kuulemaan tutkittavaa itseään vai suodattuuko tutkittavan kertomus tutkijan oman kehyksen läpi. Voiko siis tulokseen vaikuttaa esimerkiksi tutkijan sukupuoli, ikä, uskonto, poliittinen asenne, kansalaisuus, virka-asema tai muu vastaava. (Tuomi ym. 2002, 133.) Voiko siis meidän tuloksiimme vaikuttaa se, millaisia me olemme ja millaisia ennakkokäsityksiä aiheesta omaamme. Toisaalta kyllähän tutkimus on aina tutkijansa näköinen, niin uskomme käyvän myös nyt.

Kvalitatiivisen tutkimuksen yksi tiedonkeruumenetelmä on haastattelu. Haastattelussa ollaan suorassa vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa, joten se on joustava tapa kerätä aineistoa. Haastattelu onkin yhdenlaista keskustelua, vaikka haastattelija on vastuussa keskustelun kulusta. Haastattelusta, jolla on tutkimustarkoituksellisia tavoitteita, puhutaankin enemmän tutkimushaastatteluna. Tutkimushaastattelun suurin etu on mahdollisuus tulkita vastauksia enemmän kuin esimerkiksi postikyselyssä. Haastattelussa voidaan myös selventää saatuja vastauksia sekä syventää tietoja. On myös mahdollista käyttää lisäkysymyksiä. Etuna haastattelussa on myös vastaajiksi haluttujen henkilöiden tavoitettavuus. Heidät saadaan usein helpostikin mukaan tutkimukseen ja tavoitettua tarvittaessa myöhemmin. (Hirsjärvi ym. 2007, 199–203.) Päädyimme opinnäytetyösämme haastatteluun, koska halusimme tarkastella läheisneuvonpitoa intensiivisemmin

kuin mitä kyselylomakkeella olisi ollut mahdollista. Kyselylomakkeen käytössä olisi ollut vaarana, että emme olisi välttämättä saaneet vastauksia. Sosiaalityöntekijät ovat kiireisiä, joten kysymyslomakkeeseen vastaaminen olisi voinut jäädä toisarvoiseksi. Työntekijä ehkä mieluummin käyttää hetken kiireisestä päivästä aitoon ihmiskontaktiin kuin pelkkään kyselyyn.

Haastattelussa on myös huonoja puolia. Se vie aikaa ja edellyttää huolellista suunnittelua. Haastattelun luotettavuutta heikentää myös se, että haastateltavan on taipumus vastata sosiaalisesti hyväksyttävällä tavalla. Haastatteluaineistot ovat konteksti- ja tilannesidonnaisia. Tämän vuoksi tuloksia tulkittaessa ja yleistettäessä ei pitäisi liioitella. Ratkaisevinta haastattelussa on se, miten haastattelija tulkitsee haastateltavan vastauksia oman kulttuurin ja merkitysmaailman valossa. (Hirsjärvi ym. 2007, 199–203.) Halusimme tehdä haastattelun siitakin syystä, että se työtapana sopii meidän persooniimme paremmin. Kyselylomake olisi ollut valitettavan persoonaton meidän makuun. Ja allekirjoitamme sen, miten haastattelun vastauksia syventää sekin, kun näet millä tavalla haastateltava elehtii vastatessaan.

Olemme valinneet tutkimusmenetelmäksi teemahaastattelun. Tässä puolistrukturoidussa haastattelumuodossa on ennalta määrätyt teema-alueet tai aihepiirit. Kaikki teemat käydään haastattelussa läpi, mutta niiden järjestys ja laajuus voi vaihdella. (Eskola & Suoranta 2003, 86.) Puolistrukturoitu haastattelumuoto antaa enemmän liikkumavaraa haastattelussa ja näin saamme varmasti kuuluviin haastateltavan oman kokemuksen aiheesta. Haastattelussa teemojamme olivat dialogisuus, lapsen osallisuus, sosiaalityöntekijän rooli ja läheisneuvonpidon tuomat mahdolliset muutokset.

Analyysimenetelmäksi meidän työhömmä valikoitui sisällönanalyysi. Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä. Sitä voidaan pitää yksittäisenä metodina sekä väljänä teoreettisena kehyksenä, joka voidaan liittää erilaisiin analyysikokonaisuuksiin. Sisällönanalyysillä voidaan tehdä monenlaista tutkimusta. Useimmat laadullisen tutkimuksen eri nimillä kulkevat analyysimenetelmät perustuvat tavalla tai toisella sisällönanalyysiin. Sisällönanalyysissä aineisto järjestetään haluttuun muotoon johtopäätöksiä varten. (Tuomi ym. 2002, 93–105.) Haastattelimme neljää läheisneuvonpidossa toiminutta sosiaalityöntekijää. Heillä jokaisella oli kokemusta useammasta läheisneuvonpidosta. Valmistelimme kysymykset etukäteen, mutta jouduimme tarkentamaan kysymyksiä vielä myöhemmin sähköpostit-

se. Valitettavasti osa haastateltavista oli liian kiireisiä vastaamaan lisätarkennuksiimme. Edellä mainittu harmitti, mutta ei estänyt meitä jatkamasta työn parissa. Olemme järjestäneet haastatteluaineistomme analyysia varten neljän teeman mukaan. Näin teksti on selkeämpää ja helposti käsiteltävissä johtopäätöksiä varten.

Usein lähestyminen aineistoon kulkee tematisoinnin kautta, koska tutkija valitsee yleensä jonkin analyysimenetelmään sopivamman tiedonhankintamenetelmän. Aineistosta voidaan nostaa esiin tutkimusongelmaa valaisevia teemoja. Tämä mahdollistaa tiettyjen teemojen esiintymisen ja vertailun aineistossa. Aineistosta voidaan koota sen sisältämät merkittävät aiheet ja siten esittää se kokoelmana erilaisia kysymyksenasetteluja. Tekstistä on ensin löydettävä ja sen jälkeen eriteltävä tutkimusongelman kannalta olennaiset aiheet. Aineiston analysointitapana teemoittelu on hyvä, etenkin käytännöllisen ongelman ratkaisemisessa. Tämän avulla voidaan kätevästi poimia tekstistä käytännöllisen tutkimusongelman kannalta olennaista tietoa. Teemoittelu voidaan tarvittaessa jatkaa pitemmällekin. Sen avulla tekstiaineistosta saadaan esille kokoelma erilaisia vastauksia tai tuloksia esitettyihin kysymyksiin. Näin tutkimustulokset palvelevat parhaiten juuri erilaisia käytännöllisiä intressejä. (Eskola ym. 2003, 174–175, 178–179.)

Opinnäytetyömme teemoiksi muodostuivat dialogisuus, lapsen osallisuus, sosiaalityöntekijän rooli ja läheisneuvonpidon tuomat mahdolliset muutokset. Näiden teemojen avulla aloimme jäsentää teoriaosuutta ja rakentaa analyysivaihetta. Teemat tekivät analysoinnista vähän helpompaa, koska saimme poimittua työn kannalta oleellisen tiedon näiden teemojen avulla. Osa haastattelumateriaalista oli varsin laajasti aihetta ja aiheen vierusta käsittelevää. Haastateltavamme olivat kovia puhumaan, joten itsemme kannalta olisi ehkä ollut helpompaa käyttää kyselylomaketta, koska silloin materiaali olisi ollut tiiviimpi muotoista ja sitä olisi ollut vähemmän. Olemme kuitenkin tyytyväisiä valintaamme haastatella.

2.3 Opinnäytetyöprosessi

Opinnäytetyöprosessimme alkoi syksyllä 2008. Ennen tätä emme olleet aiemmin missään tekemisissä keskenämme ja tiesimme vain toistemme nimet. Haasteenamme oli mahdollisten erilaisten työtapojen omaamisen lisäksi se, että Eveliina oli raskaana. Pää-

timme kuitenkin rohkeina sosionomiopiskelijoina tarttua haasteeseen ja tehdä tämä työ yhdessä. Alkuun aiheemme oli toinen, mutta opettajan ehdottaessa läheisneuvonpitoa aiheeksemme kiinnostuksemme heräsi ja päätimme tutkia sitä opinnäytetyössämme.

Läheisneuvonpitomenetelmä oli tullut esille meidän molempien sosionomin tutkintoon sisältyvissä valinnaisissa opinnoissa moniammatillinen perhetyö-opintojaksolla. Järjestimme läheisneuvonpidon tunneilla, jossa jokaisella oli oma roolinsa, oli perhe ja tarvittavat viranomaiset. Neuvonpidon veti työelämässä oikeasti toimiva koollekutsuja. Näin menetelmä aukeni aivan eri tavalla, vaikka tilanne ei todellinen ollutkaan. Kokemuksen herättämät tunteet olivat vaihtelevia. Meille kokemus oli rankka ja koimme, että perheen omien voimavarojen tukeminen ja lapsen esiin nostaminen ongelman ratkaisussa on äärimmäisen tärkeää.

Syksyn ajan työ kehittyi ajatuksissamme ja odotellen että työlle nimettäisiin ohjaavat opettajat. Ohjaavien opettajien odottelu meinasi jo hermostuttaa ja tuli tunne ettemme pääse alkuun. Joululomalle lähtiessä saimme tietää toisen ohjaajan ja hänen neuvostaan vietimme lomamme lähdemateriaalia lukien. Tammikuussa 2009 työmme lähti eteneään vauhdilla. Kirjoitimme teoriaa ja olimme yhteydessä työelämän edustajiin ja haastateltavat alkoivat hahmottua. Alkuvuodesta painimme tutkimuslupahakemuksen kanssa. Selvisi kuitenkin, ettemme tarvitse lupaa tutkia aihetta. Hankkeistussopimus aiheutti päänvaivaa, emme tienneet, kenen kanssa sopimus kannattaisi tehdä. Lopulta hankkeistussopimus saatiin kirjoitettua. Ahersimme parhaamme mukaan maaliskuun loppuun asti. Viimeiseksi ennen Eveliinan äitiyslomaa kamppailimme haastattelukysymysten kanssa. Aluksi teimme haastattelukysymyksiä noin kolme sivullista ja olimme varmoja, että voisimme lähteä saman tien haastattelemaan. Palaverissa selvisi kuitenkin, että kysymyksistämme voisimme opettajien mukaan käyttää kahta. Kysymyksiä tehtiinkin siten useampaan otteeseen, ennen kuin olimme valmiita haastattelemaan. Lopulta lupa tuli ja jäimme hyvällä mielellä työn kanssa tauolle.

Olimme sellaisessa luulossa, että työmme oli jäänyt keväällä hyvälle mallille. Luulo ei ole tiedon väarti. Työntekoa jatkoimme kesäkuun alussa, kun vauva-arjen rutiinit olivat jo hieman hahmottuneet ja oli helpompi irtautua opinnäytetyön pariin. Oman vaikeutensa toi Toivo-vauva työhöemme, sillä muuten niin tyytyväinen ja helppo lapsi päätti aina työn tekoon varatulla ajalla muun muassa olla nukkumatta. Hänkin halusi olla mukana työteossa. Kesällä työn tekeminen muodostui muutenkin melko hankalaksi, kun materi-

aali alkoi toistaa itseään, eikä vastaan tullut mitään uutta tai siltä meistä ainakin tuntui. Saimme sovittua haastattelut vasta elokuulle ja koimme, että seisoimme työn kanssa paikoillaan. Haasteita sateli eteen tämän tästä, yksi haastateltavamme perui ja seuraava hänelle sopiva aika oli meille jo aivan liian myöhään. Onni onnettomuudessa oli se, että uusi haastateltava löytyi läheltä ja saimme sopivan ajankin sovittua.

Emme ottaneet turhia paineita haastatteluista, joten valmistautuminen oli lähinnä ajatus-työtä. Haastattelemaan lähtemistä helpotti osaltaan myös se, että tiesimme osan haastateltavista jo entuudestaan. He olivat tulleet tutuksi opintoihin liittyvissä tutustumiskäynneillä ja vierailuilla. Haastattelut sujuivat mielestämme vaivattomasti. Tätä varmaankin helpotti hyvä perehtyminen aiheeseen ja haastateltavien positiivinen suhtautuminen meihin ja työhömmme. Haastatellessa huomasimme, että välillä kysymyksemme hieman toistivat itseään, toisaalta se ei haitannut. Näin aihe pureksittiin totaalisesti ja aina nousi esille jotain uuttakin. Nyt ymmärsimme miksi ohjaavat opettajat palauttivat kysymyksemme uudelleen mietittäviksi. Haastatteluista ei olisi saanut työhön mitään hyödynnettävää ilman oikeita kysymyksiä.

Toisaalta haastattelun analysointi aiheutti pään vaivaa, koska osa haastateltavista oli toiminut myös koollekutsujina ja tämä näkyi vastauksissa menetelmän positiivisena korostamisena ja laajempänä näkemyksenä. Kun olimme tehneet sovitut kolme haastattelua, aloimme alustavan analysoinnin. Analysoidessa huomasimme, että olimme saaneet ristiriitaisia tuloksia. Siinä kun osa haastateltavista oli yhtä mieltä siitä, että lapsi on tullut ja tulee hyvin kuulluksi läheisneuvonpidossa, niin osa epäili tätä. Hämmennys oli suuri, mutta mielenkiinto nousi uusille urille. Tätä hälventääksemme päätimme tehdä vielä yhden haastattelun. Sovimme uuden haastatteluajan sosiaalityöntekijän kanssa, jota meidän oli alkuun tarkoitus haastatellakin.

Viimeisen haastattelun jälkeen olomme oli vaihteeksi turhautunut. Haastattelu meni hyvin, jos teknisiä ongelmia ei lasketa mukaan. Nauhuri päätti olla hoitamatta sille kuuluvaa virkaa jo alkumetreillä, joten otimme kynät kauniisiin käsiimme ja koetimme pysyä haastateltavan tahdissa. Koimme, että viimeinen haastattelu ei sittenkään hälventänyt hämmennystäämme. Esiin ei noussut mitään uutta ja maata mullistavaa, kuten olimme odottaneet. Taas odotuksemme olivat olleet jollain epärealistisella tasolla. Kaikesta huolimatta päätimme olla optimistisia ja mennä tarvittaessa vaikka läpi harmaan kiven.

Alkuun analysointimme oli yhtä kaaosta. Materiaalimme sai osakseen jos jonkin värisiä tusseja ja merkintöjä. Emme oikein osanneet hyödyntää analysointimenetelmiä, vaikka olimme niihin perehtyneet. Jostakin kuitenkin ammensimme osaamisen aineiston analysointiin. Jaoimme vastaukset teemoihin, sen jälkeen keräsimme samaa teemaa olevat vastaukset yhteen ja aloimme pohtia tuloksia. Yllättäen kimppuumme hyökkäsi hämmennys ja turhautuminen. Koimme kysyneemme hyviä kysymyksiä, mutta olimme saaneet vastaukseksi enemmän menetelmän kuvausta, kuin todellisia mielipiteitä ja kokemuksia läheisneuvonpidosta. Samoja asioita, joita olimme poimineet kirjallisuudesta jo työhömmme. Tuli tunne, että meidän täytyisi tehdä tämä työ ensin loppuun ja sitten aloittaa ”oikea” opinnäytetyö. Ehkä odotuksemme tulosten suhteen olivat liian korkealla ja todellisuuden lyödessä kasvoille, olimme pettyneitä työhömmme.

Analysoidessamme huomasimme, että tuloksemme olivat ristiriidassa keskenään. Toisaalta haastatteluissa oli tullut esille, kuinka mahtava ja toimiva läheisneuvonpito menetelmänä on, kun taas toisaalta paljastui, että osassa neuvonpidoista pääperiaatteet jäävät toteutumatta, esimerkiksi lapsen kuuleminen. Haastatteluissa tuli ilmi, että lapsen ainoa vaikuttamismahdollisuus on, että hän saa ehdottaa, ketä neuvonpitoon kutsutaan. Heti perään kuitenkin korostettiin aikuisten päätösvaltaa tässä asiassa. Mitä vaikuttamista se on? Yksi haastateltavista totesikin, että jos ei ole aikuista, joka huolehtii lapsen asioista, ei lapsella ole vaikuttamismahdollisuuksia.

Analysoinnin jälkeen oli vuorossa työn loppuun saattaminen. Tulosten käsittely ja niistä johtopäätöksien tekeminen ei ollut helppo juttu. Aiemmin mainitut ristiriidat vastauksissa saivat meidät epäilemään vähän kaikkea. Opinnäytetyötämme hidasti flunssa-aalto, jonka kouriin ensin joutui Essi. Essin parannuttua pääsimme hieman eteenpäin, mutta sitten takapakkia toi Eveliinan perheen sairastelu. Lopulta aika alkoi olla niin kortilla, että Essin jouluksi valmistuminen oli vaarassa.

Jos ynnätään positiivisia puolia opinnäytetyöstä ja sen teosta, niin olemme oppineet käyttämään ja etsimään lähteitä tosi hyvin. Lähteiden etsimisen suhteen se kyky olisi voinut olla hallussa jo aiemmin opinnoissa. Työn tekemiset tuoksinassa olemme tutustuneet toisiimme hyvin. Molemmille oli opintojen alusta asti selvää, että tulee tekemään opinnäytetyön parin kanssa. Yksin voi aina hommia vähän ”siirtää”, mutta kun on hyvä työpari pakotteena, tulee jotain tehdyksikin, ainakin välillä. Riidoilta on välttytty ja syy

ei ainakaan ole vieraskoreudessa. Olemme molemmat aika suorasukaisia sanomaan ja sanottu on välillä, uskokaa pois!

Vaikeinta oli koko prosessissa varmaankin muistaa se, että työn laajuudesta huolimatta tämä on vain yksi työ muiden töiden joukossa. Välillä stressimittarin hipoessa taivaita oli todella vaikea muistaa, ettei tässä olla tekemässä maailmaan rauhaa. Hyötyä opin- näytetyön teosta tulevaisuudessa on vaikea arvioida, mutta saimme ainakin laajan tietoperustan yhdestä lastensuojelun sosiaalityön menetelmästä. Haaveilemamme koollekut- sujakoulutus jäi prosessin aikana toteutumatta, muttei estä käymästä sitä tulevaisuudes- sa. Toivon mukaan pääsemme osallistumaan joskus työelämässä läheisneuvonpitoon.

3. SOSIAALITYÖ, LASTENSUOJELU JA LÄHEISNEUVONPITO

3.1 Lastensuojelun sosiaalityön menetelmä

Sosiaalityön työmenetelmiä on kehitetty vilkkaasti Suomessa 1990-luvulta alkaen. Taloudellinen taantuma 1990-luvun alkuvuosina teki näkyvämmäksi sosiaalityön yhteiskunnallisen tehtävän sekä toi sosiaalityön toimintatavat myös julkiseen keskusteluun. Mahdollisuuksia uudenlaisten työmenetelmien ja työvälineiden kehittelyyn loi yhteiskunnallinen kriisitilanne ja rakenteellisista muutoksista johtuva hätä. Sosiaalityötä kohdasi ymmärrys, että vaikeuksia kohdanneet ihmiset tarvitsevat tuekseen myös vuorovaikutuksellisia kohtaamisia. Läheisneuvonpito on yhteisöllinen ja verkostollinen työmenetelmä, joka liittyy muun muassa teoreettisiin käsityksiin sosiaalityöstä. (Juuret – miten työmenetelmiä 2009, 2.) Syntyi tarve erilaisille sosiaalityön menetelmille, koska yhteiskunnan muutokset olivat saaneet aikaan pahaan oloa kansalaisten tummissa riveissä. Sosiaalityössä tarvittiin uudenlaisia keinoja vastaamaan näihin ongelmiin. Sinälläänhän läheisneuvonpidon peruseriaatteet, kuten yhteisöllisyys, eivät ole mikään uusi keksintö, mutta uudet ongelmat vaativat vanhojen keinojen eteenpäin viemistä.

Työmenetelmiä voi hyödyntää lastensuojelutyössä usealla tavalla, mutta käyttöönoton yhteydessä on huomioitava tiettyjä periaatteita. Ensiksikin, menetelmän valitseminen tulee perustua aina asiakkaan tarpeeseen ja työskentelylle yhdessä määriteltyihin tavoitteisiin. Toiseksi se, minkä asian kanssa työskennellään, vaikuttaa myös menetelmän käyttöön. Menetelmiä käyttämällä lisätään lastensuojelutyön läpinäkyvyyttä ja käytännöt tulevat useiden eri verkostotyön kumppaneiden sekä vanhempien ja perheiden arvioitavaksi. (Timonen-Kallio 2009, 18.) Läheisneuvonpidolla voidaan vastata monen perheen tarpeisiin, sillä se ei ole tilanne- tai ongelmasidonnainen menetelmä, vaan sitä voidaan hyödyntää monessa kohtaa, myös muualla kuin lastensuojelussa.

Sosiaalityössä on tuotu toistuvasti esiin huolta lasten asemasta autettavina. Erityisesti lastensuojelussa lapsen on todettu jäävän sivullisen asemaan. Sosiaalityön ammattikäytännöissä lapsikäsitystä ja lapsen kohtaamista muovannut paradigmanmuutos on vahvistanut tietoisuutta siitä, että lapsilla on perhesuhteiden lisäksi oikeus tulla kohdatuksi yksilönä sekä oikeus osallisuuteen omassa asiassaan. (Hurtig 2006, 191.) Lastensuojelussa

on alettu puhumaan enemmän lapsen osallisuudesta. Läheisneuvonpito on yksi niistä menetelmistä, jotka ovat siihen vaikuttaneet. Läheisneuvonpidossa puhutaan niin selkeästi lapsen näkökulmasta, asiat katsotaan ja peilataan lapsen hyvinvoinnin ja lapsen edun näkökulmasta. Nykyään lastensuojelussa oikeasti ajatellaan lasta. Haastatteluisamme kävi ilmi, ettei se jokunen vuosi sitten ollut itsestäänselvyys. Lapsi tulee näkyväksi läheisneuvonpidossa, niin kuin hän tulee tämän päivän lastensuojelussa kaiken kaikkiaan. Läheisneuvonpidossa lapsi ei jää sivulliseksi vaan kohdataan yksilönä ja tehdään osalliseksi omassa asiassa.

Läheisneuvonpito sopii lastensuojelun sosiaalityön erilaisiin vaiheisiin. Varhaisessa vaiheessa se voi kytkeytyä lastensuojelun tarpeen tutkimiseen ja asiakassuunnitelman tekemiseen. Läheisneuvonpito voidaan nähdä itsessään tukitoimena, jonka tarkoitus on tukea lasta selviytymään vaikeuksista. Sen avulla voidaan koota ja räätälöidä tarvittava tuki- ja kontrollipaketti, palvelut sekä hoito niin läheisten, kuin viranomaisten tarjoamien mahdollisuuksien joukosta. Lisäksi sen toteutumisen seuranta kuuluu pakettiin. Läheisneuvonpito voidaan myös järjestää kriisiytyneessä tilanteessa. Äkillisessä elämäntilanteen muutoksessa tai kriisissä lapsi saattaa tarvita apua, jota läheisverkosto voi tarjota. Pitkään jatkuneessa kriittisessä tilanteessa saattaa olla jo huostaanoton uhka olemassa ja lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle harkitaan vakavasti. Läheisten kartoittaminen ja heidän saaminen mukaan asian selvittelyyn voi helpottaa ratkaisun löytymistä ja voi jopa löytyä uusia toimivia keinoja huostaanoton välttämiseksi. Läheisneuvonpito kytkeytyy näissä tilanteissa päätöksenteon valmisteluprosessiin. (Heino 2000, 15–16.)

Läheisneuvonpidon järjestäminen voi myös sopia lapsen hoitopaikan muutostilanteisiin. Neuvonpitoa on mahdollista kokeilla esimerkiksi, kun lapsi aloittaa psykiatrisen tutkimus- tai hoitajakson ja kun sairaalahoitoa ollaan lopettamassa. Läheisneuvonpitoa voidaan lisäksi käyttää päihdehuollossa kotiutumisen tukena. On myös tilanteita, joissa sukulaissijoituksen valmistelussa on syytä selvittää sukulaisten tarvitseman tuen laatua ja määrää ja sen järjestämistä sekä neuvotella asioista, joista on syytä sopia asianosaisten kesken. Läheisneuvonpito voi lisäksi auttaa löytämään toimivan ratkaisun riidassa, jota käydään lapsen asumisen ja huollon järjestämisessä. Läheisneuvonpito voi olla toimiva työskentelytapa myös lapsen kotiuttamisvaiheessa. Sen voi myös järjestää, kun jälkihuoltoa suunnitellaan ja toteutetaan. Erityisen tärkeää yhteistyö on, kun lapsi muuttaa sijaishuollon jälkeen kotipaikkakunnalleen takaisin tai vieraalle paikkakunnalle ja tarvitsee sen palveluja tuekseen. (Heino 2000, 16.)

Läheisneuvonpito on selkeää ja tiukkaa rakennetta noudattava sosiaalityön lastensuojelun menetelmä, jossa asiakas ja hänen läheisensä tulevat uudella tavalla osallisiksi tilanteen arvioinnin ja päätöksenteon prosessissa. Läheisneuvonpidon tavoitteena on aina suunnitelman aikaansaaminen. (Heino & Korhonen & Possauner 2004, 54; Läheisneuvonpito lyhyesti 2009.) Suunnitelmalla tulisi turvata konkreettisella tavalla lapselle sillä hetkellä ajankohtainen ja riittävä huolenpito, tuki, turva ja kontrolli läheisten ja työntekijöiden yhteisellä toiminnalla. Läheisneuvonpito toimii huonosti vain teknisesti toteutettuna menettelytapana. Toteutuksesta jää puuttumaan se ideologinen lähtökohta, jos keskeisillä työntekijöillä (koollekutsuja ja sosiaalityöntekijä) ei ole keskinäistä luottamusta, kykyä käydä dialogia läheisverkoston kanssa ja vastaanottaa kritiikkiä. (Heino ym. 2005, 282–283.)

Läheisneuvonpidossa on tavoitteena vahvistaa lastensuojelun asiakkaan ja hänen lähiverkostonsa asemaa sekä voimavaroja oman asiansa selvittämisessä ja ratkaisemisessa. Menetelmässä on kysymys lasten ja vanhempien oikeudesta tulla kuulluksi sekä osallisuuden ja yhteisöllisyyden vahvistamisesta. Asiakas saa läheistensä kanssa mahdollisuuden ratkaista tilanne omista tarpeistaan ja voimavaroistaan lähtien, mutta kuitenkin oikeutettuna viranomaisverkoston tukeen. Samalla viranomaisverkoston toiminta selkeytyy sekä asiakkaan että viranomaisten näkökulmasta. (Läheisneuvonpito lyhyesti 2009.)

Sosiaalityön menettelyt ja viranomaistoiminta ovat selkiytyneet läheisneuvonpidossa. Sosiaalityön tehtävä on selkiintynyt ja auennut paremmin sekä ihmisille että muille yhteistyökumppaneille. Edellisten lisäksi, muidenkin viranomaisten tehtävät ja roolit asiakkaan asiassa ovat tulleet näkyviksi. Läheisneuvonpidon on todettu myös edistäneen asiakasta jäsentämään omaa elämäntilannettaan. (Heino ym. 2005, 286) Läheisneuvonpidon tavoitteena on pyrkiä vähentämään lastensuojelussa viranomaisten ja asiakasperheen välille helposti syntyvää vastakkainasettelua ja tukemaan uudenlaisten kumppanuusrakenteiden kehittymistä. Menetelmässä pyritään uuden näkökulman saavuttamiseen ammatillisen lastensuojelutyön rinnalle ja tueksi. Lastensuojelutyötä halutaan tehdä näkyvämmäksi, avoimemmaksi ja vuorovaikutteisemmaksi. Läheisneuvonpidossa halutaan vahvistaa lapsen ja muiden asianomaisten oikeuksien toteutumista, kuulluksi tuleamista ja osallisuutta omassa asiassa. (Heino 2009a.)

Läheisneuvonpito tarjoaa konkreettisen paikan, jossa lapsen asiassa tärkeät ihmiset ja viranomaiset voivat kohdata ja vaihtaa tietoja. Erilaisen tiedon on mahdollista tulla esille. Sekä asiantuntijat että auttajatahot voivat avoimesti kertoa tietonsa ja huolensa. Varsinaisessa neuvonpidossa lapsen pitkään tunteneet läheiset kuuntelevat asiantuntijoiden käsityksiä ja voivat luoda omaa käsitystään lapsen tilanteesta. Heillä on myös mahdollisuuksia löytää siihen ratkaisuja. Läheisverkosto voi tuottaa luoviakin ja lapsen arkeen sopivia ratkaisuja, joita yksin viranomaisverkoston voimin ja tiedoin ei olisi mahdollista löytää. (Heino 2009a.) Läheisneuvonpitomenetelmää voidaan käyttää lastensuojelun sosiaalityön erilaisiin vaiheisiin: lastensuojelutarpeen tutkimiseen, asiakassuunnitelman tekemiseen, avohuollon tukitoimena, kriisitilanteissa, huostaanoton valmistelussa, sijoituspaikkaa päätettäessä, suunniteltaessa huostassapidon lopettamista, kotiuttamisvaiheessa ja jälkihuoltoa järjestettäessä (Heino 2000, 15–16).

Läheisneuvonpito toimii kolmen perusolettamuksen mukaisesti. Ensimmäinen oletus on, että asiakkaalla on oikeus olla mukana keskustelemassa ja päättämässä omista asioistaan. Toiseksi lähdetään siitä, että asiakkaat ovat kykeneviä tekemään päätöksiä asiassa, mikäli heille annetaan riittävästi tietoa. Heidät täytyy myös ottaa aidosti mukaan päätöksentekoprosessiin ja heitä tulisi tukea uskomaan itseensä. Kolmanneksi uskotaan, että asiakkaalla on paremmat mahdollisuudet onnistua muutos pyrkimyksissään silloin, kun hän on itse ollut päättämässä omista asioistaan. (Nyman & Maahi 2008, 80.) Näistä läheisneuvonpidon tavoitteista löytyy se ”ikuinen kolmio”. Asiakkaan tavoite on päästä mukaan päätöksentekoon omassa asiassa, viranomaisten tavoite taas on, että he huomaavat asiakkaan kyvyt päätöksentekoon. Yhteiskunnallinen tavoite läheisneuvonpidossa on, että ihmisistä saataisiin itsenäisiä kansalaisia, eivätkä he tarvitsisi niin paljon apua ja tukea yhteiskunnalta.

3.2 Historian havinaa

Läheisneuvonpito (Family Group Conference, Familjerådslag) on sosiaalityön menetelmä, jota on paljon käytetty maailmalla lastensuojelussa. Se on lähtöisin Uudesta Seelannista, jossa sen käytöstä on säädetty lailla. Läheisneuvonpito kehitettiin Uudessa Seelannissa 1980-luvun lopulla, kun havahduttiin maoriperheiden lasten huostaanottojen suureen osuuteen, lastensuojelutoimien vähäisiin tuloksiin ja korkeisiin kustannuk-

siin. Maorien perinteiset tavat ratkoa ongelmia sivuutettiin huostaanotto päätöksiä valmistellessa. Tuolloin haluttiin myös vähentää julkisia menoja ja leikata sosiaalipalveluja. Samassa yhteydessä korostettiin perheen ja suvun vastuunottoa läheisistään. Työmenetelmä kehitettiin tilanteisiin, joissa tarvitaan lasta tai nuorta koskevia päätöksiä ja suunnitelmia. Läheisneuvonpidon kehittämisen taustalla eivät olleet säästösyöt, vaikka työmenetelmällä niitä saavutetaankin. Enemminkin esillä ovat olleet eettiset, asiakaslähtöiset ja sosiaalityön kehittämisen näkökulmat. (Heino 2000, 7-8.)

Läheisneuvonpito levisi Uudesta Seelannista aluksi englanninkielisiin länsimaihin ja lopulta 1990-luvulla Pohjoismaihin (Heino ym. 2005, 283). Suomeen työmenetelmä tuli Ruotsista kollegaverkoston välityksellä. Suomessa läheisneuvonpidosta kehitettiin oma, suomalaisiin olosuhteisiin soveltuva läheisneuvonpitomalli yhdessä tutkijoiden, kehittäjien ja kentän työntekijöiden kanssa (Heino & Reinikainen & Bergman 2002, 3.) Läheisneuvonpidon soveltaminen sosiaalityöhön, etenkin lastensuojelun alueella, käynnistettiin Suomessa Stakesin Huostaanotto-projektin osahankkeena vuonna 1997. Tavoitteena hankkeessa oli kehittää tutkijoiden ja kentän työntekijöiden yhteistyönä läheisneuvonpidon työmalli, joka soveltuu suomalaiseen sosiaalityöhön, sekä istuttaa se osaksi sosiaalityön työmenetelmiä. Vaikka Huostaanotto-projekti päättyi vuonna 2000, jatkui läheisneuvonpidon kehittäminen edelleen ja vuonna 2003 se tunnettiin laajasti useissa Suomen kunnissa. Kokemukset menetelmän käytöstä ovat olleet hyviä. (Läheisneuvonpito Suomessa 2009.)

Suomalainen ja pohjoismainen erityispiirre läheisneuvonpidon käytännön toteutuksessa on ollut lapsen aseman, oikeuksien ja osallisuuden esillä pitäminen. Kansainvälisissä sovellutuksissa taas lapsen oikeuksien vahvistaminen on ollut viime aikoihin asti vähemmän esillä. Kansainvälisesti on korostettu enemmän perheen oikeuksien vahvistamista. (Heino 2007, 3.) Suomessa käyttöön otetun läheisneuvonpito-käsitteen on haluttu korostavan, että asiakkaalle merkitykselliseen yksityiseen tukiverkostoon voi kuulua muitakin kuin perheen tai suvun jäseniä (Läheisneuvonpito Suomessa 2009).

Keväällä 2003 syntyi dialogia seudullisesta läheisneuvonpitojärjestelmästä alueellisen koulutusprosessin myötä (Meltaus & Peltoniemi 2004, 96). Läheisneuvonpito Länsi-Pohjan alueella on lastensuojelun erityisosaamisen alue. Se on osa seudullista lasten ja nuorten hyvinvointipalveluiden kokonaisuutta. Länsi-Pohjassa läheisneuvonpidot toteutetaan alueen kuntien sosiaalityöntekijöiden toimeksiannosta, mutta kuka tahansa voi

tehdä aloitteen läheisneuvonpidon järjestämisestä. Työ tehdään olemassa olevilla voimavaroilla ja se nivoutuu työntekijöiden toimenkuviin. Seudullisen läheisneuvonpito-tiimin perustehtävänä on kehittää seudullista läheisneuvonpito systeemiä ja tehdä menetelmää tutuksi alueen kunnissa sekä rohkaista työntekijöitä ottamaan läheisneuvonpidot osaksi perustyötään. (Meltaus 2004, 1-2.)

3.3 Lapsilähtöisyys, dialogisuus ja osallisuus läheisneuvonpidossa

Lapsilähtöisyyttä voidaan määritellä monella tapaa, mutta yleisesti ottaen sillä tarkoitetaan lapsen kokemusmaailmasta ja tarpeista lähtevää ja niihin vastaamaan pyrkivää ajattelu- ja toimintatapaa (Reinikainen 2007, 15). Lapsilähtöisyys kuuluu läheisneuvonpidon keskeisiin periaatteisiin. Läheisneuvonpito-prosessin useassa kohdassa voidaan ottaa huomioon lapsilähtöisyys (Heino ym. 2002, 13).

Lapsilähtöisyys läheisneuvonpidossa alkaa lapsen kohdistuvasta huolesta ja kysymyksistä, joiden keskipiste on lapsessa (Heino ym. 2005, 291). Lapsen kanssa keskustellaan heti alussa lapsen asiasta. Sosiaalityöntekijä tapaa läheisneuvonpitoa valmisteltaessa lapsen ja kertoo hänelle, mistä on kysymys ja mitä läheisneuvonpidolla tarkoitetaan. Keskustelussa edetään huomaavaisesti lapsen tahdissa sekä kunnioitetaan lapsen oikeutta tietää. Lapsen ei odoteta osoittavan vanhempien laiminlyöntejä, vaan hänen annetaan olla lojaali vanhempien kohtaan. Huolen tarkentumista ja kysymysten muotoilemista varten puhutaan siitä, mitä tunteita tapahtumat tai tilanteet hänessä herättävät. Otetaan huomioon lapsen omat huolet. (Heino ym. 2002, 13.) Lapsilähtöisyys toteutuu läheisneuvonpidossa, kun siinä osallisena olevat aikuiset muodostavat lapsen dialogisen suhteen ja kun kohtaamisissa vallitsee välittämisen ilmapiiri. Lapsilähtöisyys toteutuu myös neuvonpidossa, kun tilanteessa ollaan kaikkien ehdoilla, luodaan lämmin ilmapiiri, ja kun keskustelua käydään lapsen kanssa rakentavasti ja neuvotellen. (Heino 2008, 43.)

Lastensuojelua on kritisoitu monologisuudesta. Monologiin sijaan on tarve luoda vuoropuhelua, jotta kaikkien asianomaisten näkökulmat tulevat kuulluiksi. Läheisneuvonpito on omiaan lisäämään tätä dialogisuutta lastensuojeluun. (Heino ym. 2005, 280.) Sillä on suuri merkitys, miten dialogiseksi tai ei-dialogiseksi lapsi on läheisneuvonpito-prosessin kokenut ja millainen ilmapiiri neuvonpidossa on vallinnut. Jos lapsi kokee olevansa läheisilleen ensisijaisesti ilon lähde ja hänen kanssaan työskenteleville viranomai-

sille tärkeä ihminen välittämisen ilmapiiriin kautta sekä prosessissa aidosti osallinen dialogisuuden kautta, hän myös kokee prosessin voimaannuttavaksi ja merkitykselliseksi. (Heino 2008, 42–43.)

Konkreettisesti dialogisuus näkyy siinä, että läheisneuvonpito päättyy yhteisen suunnitelman laatimiseen. Ylöskirjattava suunnitelma tekee verkoston toiminnan näkyväksi ja jäməköittää asiakasprosessia kokonaisuudessaan. Neuvonpidon suunnitelma sitouttaa asiakkaan painavammin muutokseen kuin sosiaalityöntekijän ja perheen välinen asiakassuunnitelma. Läheisneuvonpidossa syntyvän suunnitelman kokonaisuuden hyväksyminen on sosiaalityöntekijän vastuulla. Dialogisuuden avulla on kuitenkin mahdollisuus aikaansaada yhteinen ymmärrys, joka mahdollistaa myös toimivien ja tuloksellisten seurantakokousten onnistumisen, jolloin jälleen uudessa tilanteessa päästään helpommin yhteiseen ja jaettuun käsitykseen perheen tilanteesta ja tarvittavista jatkotoimenpiteistä. (Nyman ym. 2008, 81.)

Läheisten omassa neuvonpidossa puolestaan keskustelu voi olla dialogista, riippuen siitä miten läheiset tilanteen näkevät ja mihin he pyrkivät. Neuvonpitoa ohjaavat sosiaalityöntekijän kysymykset, joihin vastaamalla on saatava aikaan suunnitelma ja tehtävä päätöksiä. Keskustelua ohjaa päätöksenteon ensisijaisuus, jossa pyrkimyksenä on saada jonkinlaisessa yhteisymmärryksessä ratkaisu aikaiseksi, silläkin uhalla, että kaikki asianomaiset eivät pidä ratkaisua mielekkäänä. Vaarana voidaan nähdä, että vahvin kanta tai eniten määräysvaltaa omaavan henkilön kanta ratkaisee. Suunnitelman hyväksymiseksi vaadittava yksimielisyys voi siis olla näennäistä. Läheiset ovat samaa mieltä paperilla ja puheissaan, mutta eivät ajatuksissaan. Voi myös ilmetä mekaanista suunnitelman hyväksymistä ilman täyttä luottamusta ja sitoutumista siihen. Usein sosiaalityöntekijä on edellä mainitussa tilanteessa hyväksyessään suunnitelman, jonka tuottamisessa hän ei itse ole ollut mukana. (Reinikainen 2007, 70.)

Lähtökohtaisesti dialogiin ei kuitenkaan läheisneuvonpidossa kannusteta. Ensinnäkin tiedonantovaiheessa viranomaiset antavat yksisuuntaisen tiedonantonsa läheisverkostolle ja vastaavat mahdollisiin kysymyksiin. Viranomaisilla on omat näkemyksensä, jota he puolustavat, jos läheisverkosto niitä kyseenalaistaa. Viranomaisia ei rohkaista dialogiin, sen enempää keskenään kuin läheisten kanssa työtavan periaatteiden ja salassapitolupausten takia. (Reinikainen 2007, 70.)

Nigel Thomasin (2002) mukaan osallisuuden ulottuvuudet ovat mahdollisuus valita, mahdollisuus saada tietoa, mahdollisuus vaikuttaa prosessiin, mahdollisuus ilmaista itseään, mahdollisuus saada apua ja tukea itsensä ilmaisemiseen sekä mahdollisuus itseänsä päätöksiin. (Bardy 2009, 121.) Osallisuus näkyy läheisneuvonpidon eri vaiheissa, kun tarkastellaan näitä ulottuvuuksia. Ensin on mahdollisuus valita pidetäänkö asiassa läheisneuvonpito. Jos tai kun sen pitämiseen päädytään, on mahdollisuus saada tietoa, niin itse läheisneuvonpidosta, kuin itseään koskevista asioista. Seuraavaksi on mahdollisuus vaikuttaa prosessiin, esimerkiksi ehdottamalla ketä neuvonpitoon kutsutaan. Itse neuvonpidossa toteutuu itsensä ilmaisun mahdollisuus sekä mahdollisuus avunsaantiin. Vaikka lopullinen valta päätöksissä on sosiaalityöntekijällä, antaa läheisneuvonpito silti mahdollisuuden myös itsenäisiin päätöksiin.

Lapsella tulisi olla mahdollisuus olla osallisena määrittämässä, toteuttamassa ja arvioimassa hänen etunsa turvaamiseksi tehtävää työtä. Tämä on ratkaisevaa jo ihmisen identiteetin kehittymisenkin kannalta. Osallisuudessa on kyse yhdestä kasvun ja kehityksen perusedellytyksestä, sen kautta opitaan olemaan ja elämään yhdessä. Lapsen osallisuus on suojattu vahvasti lainsäädännöllä. (Oranen, 2009.) Lastensuojelun moraalinen ja lakisääteinen velvollisuus on toimia lapsen edun mukaisesti lasta koskevilla tilanteilla ja asioilla. Lapsen osallisuudessa on kyse siitä, miten lapsi voi itse olla mukana määrittämässä, toteuttamassa ja arvioimassa työtä, jota hänen etunsa turvaamiseksi tehdään. Osallisuuden vahvistamisen tulisi olla välitön osa lastensuojelutyötä. Nykyään osallisuus on retorisella ja säädöstasolla jaettu nykylastensuojelun piirre, mutta käytäntöjen muutos on vasta alussa. (Hotari & Oranen & Pösö 2009, 117.)

3.4 Läheisneuvonpito ja uusi lastensuojelulaki

Kun uusin lastensuojelulaki (417/2007) tuli voimaan vuonna 2008, siinä oli läheisneuvonpidon kannalta useita tärkeitä pykäläitä, esimerkiksi lastensuojelutarpeen selvitys (LSL 27§), asiakassuunnitelma (LSL 30§), asiakkaan asiassa pidettävä neuvottelu (LSL 31§) ja lapsen läheisverkoston kartoittaminen (LSL 32§). Rätty toteaa kirjassaan Uusi lastensuojelulaki, että lastensuojelutarpeen selvitys on tehtävä yhdessä lapsen ja lapsen huoltajien kanssa. Selvityksessä on tarkoituksena arvioida lapsen tilannetta kokonaisval-

taisesti, eli selvittää lapsen kasvuun ja kehitykseen vaikuttavat seikat. (2008, 169.) Läheisneuvonpito tarjoaa yhden välineen, jonka avulla uuden lastensuojelulain periaatteita voidaan toteuttaa asiakastyön käytännöissä (Vuorio ym. 2008, 8).

Sosiaalihuoltoa toteutettaessa laki määrää, että on laadittava palvelu-, hoito-, kuntoutus- tai muu vastaava suunnitelma. Asiakassuunnitelma (LSL 30§) on laadittava yhdessä asiakkaan – lapsen ja hänen huoltajansa kanssa. Asiakassuunnitelman tarkoituksena on arvioida lapsen ja hänen perheensä tilanne, ne asiat ja olosuhteet, joihin sosiaalityön avulla pyritään vaikuttamaan. Suunnitelmassa tulisi myös arvioida lapsen etua ja eri toimenpidevaihtoehtojen vaikutuksia lapsen kasvuun ja kehitykseen. Asiakassuunnitelmassa on myös määriteltävä se, missä ajassa ja miten suunnitellut tukitoimet ja palvelut ovat toteutettavissa, miten suunnitelman toteutusta voidaan seurata ja milloin suunnitelmaa tarkistetaan. (Räty 2008, 181–182.)

Asiakkaan asiassa pidettävässä neuvottelussa (LSL 31§) on tavoitteena lastensuojeluasioiden huolellinen ja perinpohjainen valmistelu. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on arvioitava suunniteltuja tai toimeenpantavia tehtäviä monipuolisesti, ottaen huomioon asiaan osallisten mielipiteet ja käsitykset, sekä asiassa saatavat tai saadut viranomaisten selvitykset. Neuvottelussa on kyse yhteistyöstä lapsen ja hänen vanhempiensa kanssa, joten he voivat nimetä tahoja tai henkilöitä, joiden läsnäolon he näkevät asian selvittämisen kannalta tarpeelliseksi. (Räty 2008, 188–189.)

Lapsen läheisverkoston kartoittaminen (LSL 32§) on tehtävä silloin, kun arvioidaan lapsen mahdollista sijoitusta kodin ulkopuolelle. Huostaanottoa tai avohuollon sijoitusta valmisteltaessa on aina selvitettävä lapselle läheisten henkilöitten mahdollisuudet osallistua lapsen hoitoon, tukemiseen tai heidän mahdollisuutensa ottaa lapsi asumaan luokseen. Tällöin on mahdollista luopua lapsen kodin ulkopuolisesta sijoituksesta, jos lapsen säännöksen tarkoittama sukulaisperhesijoitus on asiassa mahdollista tehdä. (Räty 2008, 190.)

Läheisneuvonpito antaa hyvät puitteet ja asiakaslähtöisen tavan toteuttaa uutta lastensuojelulakia. Sen avulla voidaan vastata usean pykälän asettamiin vaatimuksiin. Esimerkiksi lastensuojeluilmoituksen perusteella voidaan järjestää neuvonpito, jossa on tavoitteena tilanteen selvittäminen ja tarvittavan tuen kartoittaminen. Selvitetään keiden kanssa lapsi ja huoltaja haluavat selvittää ja jakaa asiaa, mistä ilmoittaja on niin huolissaan, että teki lastensuojeluilmoituksen, mitä tahoja ja keitä ihmisiä asiaan on jo kytkey-

tynyt, mitä kukin on yrittänyt ja tehnyt, mitä tukea ja resursseja on kokeiltu ja millaisin kokemuksin. Neuvonpidossa voidaan päätyä suunnitelmaan, jonka mukaan lastensuojelun sosiaalityöntekijän mukana oloa ei tarvitakaan, vaan läheisten tuki yhdistettynä muihin palveluihin riittää. (Heino 2000, 15.)

4. LÄHEISNEUVONPIDON VAIHEET

4.1 Valmisteluvaihe

Läheisneuvonpidolle on ominaista sen prosessiluonne, sen takia se on enemmän kuin yksittäinen kokous. On aivan yhtä oleellista, mitä tapahtuu läheisneuvonpitoa valmisteltaessa ja mitä kokouksen jälkeen. (Heino ym. 2005, 283.)

Varsinaiselle läheisneuvonpidolle luodaan perusta valmisteluvaiheessa. Mitä enemmän on aikaa valmisteluun varattu ja mitä huolellisemmin se voidaan toteuttaa, sitä paremmin kutsutut ovat voineet valmistautua tilanteeseen ja tehtäväänsä. Läheisneuvonpitoa voi ehdottaa kuka tahansa, joka kokee huolta lapsen tilanteesta. Läheisneuvonpidosta on tarkoitus alkuvaiheessa vain esitellä ajatus sekä panna vireille tällaisen mahdollisuuden pohtiminen lapsen asiassa. (Heino 2000, 25–26.)

Ensimmäinen vaihe on läheisneuvonpidon valmistelu. Se käynnistyy, kun sosiaalityöntekijäpari tekee yhdessä asiakkaiden kanssa sitä koskevan toimeksiannon. Samassa yhteydessä asiakkaat antavat suostumuksensa tarvittavien salassa pidettävien tietojen luovuttamiseen läheisneuvonpidon käyttöön. On myös sovittava siitä, mitä asioita käsitellään ja keitä työntekijöitä sinne kutsutaan. Ei ole tarkoitus kutsua kaikkia perheen ja lapsen kanssa työskenteleviä tahoja, vaan ainoastaan sellaisia, joiden tiedoilla on merkitystä läheisneuvonpidon kannalta. (Vuorio 2008a, 14.) Sosiaalityöntekijä ei voi etukäteen tietää keitä eri perheenjäsenet kutsuvat läheisinään mukaan. On siis mahdotonta arvioida läheisten resursseja auttaa perhettä realistisesti. (Heino 2000, 25.) Sosiaalityöntekijä kertoo lapseen liittyvästä huolestaan ja kirjoittaa sen ylös sopimukseen läheisneuvonpidon järjestämisestä. Huolen pohjalta muotoillaan läheisverkostolle suunnatut konkreettiset, lapsen kehityksen turvaamiseen tähtäävät kysymykset ja ne kirjataan läheisneuvonpidokutsuihin. (Heino ym. 2002, 13.)

Sosiaalityöntekijän tehtävä valmisteluvaiheessa on esitellä läheisneuvonpidon idea ja malli perheelle sekä tunnustella asianomaisten, perheenjäsenten suhtautumista ajatuksen läheisneuvonpidon järjestämisestä lapsen asiassa. Sosiaalityöntekijän tulisi selvittää myös omia pohdintojaan: miten hän päätyi tällaiseen ehdotukseen, mitkä asiat häntä

huolettavat. Sosiaalityöntekijä miettii myös etukäteen konkreettiset kysymykset, joihin läheisneuvonpidolla haetaan ratkaisua. Sosiaalityöntekijän tulee neuvotella kysymyksistä asianomaisten kanssa. Sosiaalityöntekijä keskustelee lapsen kanssa erikseen, ja rohkaisee häntä esittämään kysymyksiä. Sosiaalityöntekijä kuulostelee lapsen näkemyksiä, toiveita ja pelkoja sekä auttaa häntä ymmärtämään läheisneuvonpidon tarkoituksen. Jotta lapsen mielipide ja näkemys läheisneuvonpidon järjestämisestä voidaan selvittää, pitää hänelle antaa, ikä ja kehitystaso huomioon ottaen, riittävästi tietoa. Mikäli perhe tai lapsi vastustaa tietyn, sosiaalityöntekijän mielestä olennaisesti asiaan kuuluvan viranomaisen osallistumista neuvonpitoon, sosiaalityöntekijä harkitsee, kannattaa neuvonpitoa siinä tapauksessa järjestää ollenkaan. Tällaisessa tilanteessa saattaa olla perusteltua edetä toisin ja järjestää läheisneuvonpidon sijasta toisenlainen palaveri tai verkostokokous. (Heino 2000, 26–27, 57.)

Tärkeää on, että lapsi ja hänen huoltajansa voivat miettiä rauhassa keitä läheisiä he haluaisivat neuvonpitoon kutsua. Huoltajia tulisi tukea alusta alkaen miettimään läheisneuvonpitoa erityisesti lapsen kannalta, ketkä voisivat olla lapselle tässä tilanteessa tueksi. (Heino 2000, 26.)

Läheisneuvonpidossa sosiaalitoimen ja lastensuojelun asiakkaiden välissä toimii koollekutsuja, joka on puolueeton ja tehtävänsä koulutettu ulkopuolinen henkilö. Hänen tehtävänä on valmistella neuvonpito, kutsua yhdessä perheen kanssa läheiset koolle, toimia kokouksen puheenjohtajana ja huolehtia, että neuvonpidossa osalliset tulevat kuulluiksi ja saavat kaiken informaation suunnitelman tekemiseen. Koollekutsuja huolehtii myös siitä, että tuotettu suunnitelma on riittävän konkreettinen ja sen seurannasta sovitaan kirjallisesti. (Heino & Korhonen & Possauner 2001, 3.)

Valmisteluvaiheessa tulee myös varmistaa, että asianomaiset suostuvat neuvonpidon järjestämiseen ja ymmärtävät suostumuksen merkityksen sekä salassa pidettävien tietojen luovuttamiseen liittyvät kysymykset. Sosiaalityöntekijä sopii asianomaisten ja koollekutsujan kanssa yhteisen tapaamisen, jossa tehdään kirjallinen sopimus läheisneuvonpidon järjestämisestä. Samalla sovitaan neuvonpitoon kutsuttavista viranomaisista ja asiantuntijoista. Sosiaalityöntekijä valmistelee kutsuttavat viranomaiset neuvonpitoon sekä pyytää heiltä kirjalliset yhteenvedot lapsen tilanteesta. Sosiaalityöntekijän on myös huolehdittava, että koollekutsujan kanssa tehdään toimeksiantosopimus. (Heino 2000, 25, 57.)

Läheisneuvonpitoprosessin vetää ja valmistelee sosiaalityöntekijän pyynnöstä ja perheen suostumuksella ulkopuolinen, sosiaalitoimesta riippumaton koollekutsuja (Reinikainen 2007, 13). Koollekutsujan työn alkamisajankohta riippuu siitä, mikä on paikallinen toimintatapa. Koollekutsuja voi olla mukana aloitustapaamisessa, kun asiakkaat ja sosiaalityöntekijä laativat toimeksiantoa. Tai koollekutsuja vain vastaanottaa jo tehdyn toimeksiannon. (Vuorio 2008a, 16.) On tärkeää varmistaa, että asiakas tietää, mitä tietoa ja sosiaalityöntekijä hänen asiassaan antaa koollekutsujalle (Heino 2000, 27). Valmisteluvaihe kestää usein 4-6 viikkoa. Koollekutsuja tapaa asiakasperheen ainakin kerran ennen varsinaista läheisneuvonpitoa, tällöin läheisverkostoa kartoitetaan. Lisäksi koollekutsujan tehtävänä on aina olla yhteydessä kaikkiin kutsuttaviin viranomaisiin, työntekijöihin ja läheisiin sekä huolehtia tarvittavista käytännön järjestelyistä. (Vuorio 2008a, 16.) Valmisteluvaiheessa koollekutsuja perehdyttää myös lapsen avustajan tehtäväänsä (Reinikainen 2007, 129). Jokaisen läheisneuvonpitoon osallistujan tulisi pystyä osallistumaan läheisneuvonpitoon avoimin ja luottavaisin mielin, ilman pelkoa selän takana puhumisesta.

Koollekutsujalla on dialogin mahdollistajan tehtävä. Ammattitaitoa ei niinkään vaadita hyvien vastausten vaan hyvien kysymysten löytymiseen. Koollekutsuja pitää huolen, että prosessissa osallisena olevat saavat yhteistyössä aikaiseksi lapsen tilanteen turvaavan suunnitelman määrittelemättä itse, minkälainen sen tulisi olla. Koollekutsuja luo raamit verkostojen keskeiselle ja verkostojen väliselle dialogille toimien aktiivisesti kaikkia osallistujia tukien ja kannustaen. Koollekutsujan vastuulla ei kuitenkaan ole dialogin syntyminen. Hän voi rohkaista ihmisiä tuomaan oman näkemyksensä ja tietonsa yhteiselle areenalle ja luoda toiminnallaan osallisuuden ilmapiiriä, mutta vastuu dialogista on kaikesta huolimatta asianomaisilla. Koollekutsujan tärkeä tehtävä on huolehtia siitä, että ihmiset ymmärtävät toisiaan, ”puhuvat samaa kieltä”, ja tarvittaessa toimittava tässä ”tulkkina”. (Hänninen 2008, 128,130–131.)

4.2 Läheisneuvonpitokokous

Varsinainen läheisneuvonpito on kokous, jossa on kolme eri vaihetta: tiedonanto, läheisten keskinäinen neuvottelu sekä suunnitelman esittäminen ja hyväksyminen, yleensä

kukin vaihe kestää noin 1-2 tuntia. Tiedonantovaiheessa viranomaiset kertovat suunnitelman kannalta olennaisen tiedon sekä vastaavat esiin nousseisiin kysymyksiin, jotta läheiset voivat yhdessä työstää suunnitelman, joka vähentää sen hetkistä ajankohtaista lapsen kohdistuvaa huolta. (Vuorio 2008a, 17 – 18; Heino ym. 2004, 60.) Tässä vaiheessa läsnä ovat kaikki neuvonpitoon kutsutut läheisverkoston ja viranomaisverkoston jäsenet. Koollekutsuja toimii neuvonpidon isäntänä/emäntänä ja tiedonantovaiheen puheenjohtajana. (Heino ym. 2004, 59.) Sosiaalityöntekijä kertoo vuorollaan omat tietonsa, huolensa ja kysymyksensä, joihin hakee vastausta. Hän myös vastaa perheenjäsenten ja läheisten kysymyksiin. Tämän jälkeen viranomaiset ja koollekutsijat poistuvat tilasta ja läheisten keskinäinen neuvonpito voi alkaa. (Heino 2000, 57.)

Toinen vaihe läheisneuvonpitokokouksessa on läheisten keskinäinen neuvonpito ilman viranomaisten tai koollekutsujan läsnäoloa. (Heino ym. 2004, 60.) Läheiset saavat käydä luottamuksellista keskustelua ilman ulkopuolisten läsnäoloa (Vuorio 2008a, 18). Läheisten oman neuvonpidon alussa sovitaan kuka kirjaa sovitut asiat ylös ja huolehtii puheenvuoroista (Läheisneuvonpito – vaiheet 2009). Läheisverkosto keskustelee ja arvioi keskenään lapsen tilanteesta sekä laatii konkreettisen suunnitelman vastaamalla sosiaalityöntekijän kysymyksiin sekä käsittelemällä tiedonannossa esiin nousseet asiat. (Heino ym. 2004, 60; Vuorio 2008a, 18.)

Läheisneuvonpitokokouksen kolmas vaihe on suunnitelman esittelemine ja hyväksytämine sosiaalityöntekijällä. Läheisten suunnitelmaehdotuksen valmistuttua kutsutaan koollekutsuja ja työntekijät takaisin paikalle. Läheiset esittelevät ja koollekutsuja kirjaa ehdotuksen kaikkien nähtävälle ja huolehtii siitä, että kaikki ymmärtävät asiat samalla tavalla. (Heino ym. 2004, 60; Vuorio 2008a, 18.) Koollekutsuja huolehtii suunnitelman esittelyvaiheessa suunnitelman tarkentumisesta konkreettiseen muotoon. Hän käy dialogia niin suunnitelmaa esittelevien läheisten kuin viranomaisten kanssa. Ennen kaikkea koollekutsuja tukee viranomaisten ja läheisten keskinäistä dialogia. Näille tulisi syntyä keskenään yksiselitteinen käsitys siitä, minkälaisia ratkaisuja läheiset ovat esittämässä sosiaalityöntekijöiden määrittelemiin huolenaiheisiin. Hänen tehtävänä on pitää huolta myös siitä, että viranomaiset ottavat kantaa suunnitelmaan, voivatko he hyväksyä suunnitelman ja millaisin edellytyksin tai tarkennuksin. (Hänninen 2009, 127.)

Sosiaalityöntekijät ja muut viranomaiset ottavat kantaa suunnitelmaan ja tarvittaessa pyytävät tarkennuksia. Tässä vaiheessa myös luodaan yhteisesti määriteltyjä toimintata-

poja sekä sovitaan läheisten että työntekijöiden roolista. Sovitaan myös suunnitelman seurannasta sekä seurantakokouksen järjestämisestä että yhteisestä arvioinnista. Lastensuojelun sosiaalityöntekijät joko hyväksyvät tai hylkäävät läheisten tekemän suunnitelman ja muut paikalla olevat viranomaiset voivat ottaa siihen kantaa koskien heidän omaa toiminta-alueitaan. (Heino ym. 2004, 60; Vuorio 2008a, 18.) Sosiaalityöntekijän tulee perustella kantansa, jos epäilee tai ei aio hyväksyä ehdotusta sekä keskustele tarvittaessa kollegansa tai esimiehensä kanssa suunnitelman edellyttämistä toimista (Heino 2000, 57).

4.3 Seurantavaihe

Seurantavaiheessa läheiset ja työntekijät huolehtivat kokouksessa lupaamistaan tehtävistään. Läheisneuvonpitokokouksen jälkeen järjestetään yksi tai useampi seurantakokous. Seurantakokouksessa läheiset arvioivat yhdessä viranomaisten kanssa suunnitelman käytännön toteutuksen toimivuutta ja suunnitelmaan tehdään tarvittaessa korjauksia. Seurantavaihe voi kestää kolmesta kuuteen kuukautta. Seurantakokoukset ovat usein kestoaltaan 3-4 tuntia. (Vuorio 2008a, 18.)

Sosiaalityöntekijän tulee seurantavaiheessa huolehtia, että itse toimii neuvonpidossa tehdyn suunnitelman mukaisesti. Hänen tulee huolehtia myös asiakirjojen dokumentoinnista ja siitä, että sovitut asiat ja suunnitelmat tukitoimien järjestämiseksi kirjataan huoltosuunnitelmaan. (Heino 2000, 57.) Seurantakokouksessa sosiaalityöntekijän tulee arvioida onko läheisneuvonpito vaikuttanut lapsen tilanteeseen positiivisesti ja onko huoli vähentynyt. Vai onko tilanne pysynyt samana vai jopa huonontunut. Tällöin voidaan päätyä huostaanottoon.

5. TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET

5.1 Dialogisuus

Läheisneuvonpidossa dialogisuuden näkyminen merkitsee enemmän, kuin pyrkimistä pelkästään yhteiseen sopimukseen. Neuvonpidossa pyritään dialogisuuden kautta löytämään yhteinen ymmärrys ja konteksti, jossa on mahdollista tehdä monia uusia sopimuksia. (Nyman ym. 2008, 80.) Haastateltavien mukaan dialogisuus toteutuu läheisneuvonpidossa paremmin, kuin esimerkiksi verkostopalaverissa. Läheisten ääni ja mielipiteet tulevat esille tasavertaisena ja vastavuoroisena. Läheisneuvonpito rakentuu dialogin varaan, mikä näkyy siinä, että viranomaiset eivät vain tule kertomaan asiaansa, vaan oikeasti käyvät vuoropuhelua perheen ja läheisten kanssa. Vahvuutena läheisneuvonpidolle vastaajamme näkevät vuoropuhelun ja tasa-arvoisen keskustelun, joilla päästään asioissa eteenpäin. Osa vastaajista koki, että vuoropuhelu läheisneuvonpidossa toteutuu todella hyvin ja näin kaikkien ääni tulee kuuluviin. Läsnaolija voi kokea saaneensa puhua asioista ja kertoa oman näkemyksensä. Myös tämä on läheisneuvonpidon voimavara. Dialogisuuden toteutumisessa koollekutsujan koetaan olevan keskeisessä asemassa.

5.2 Muutos

Haastateltavien mukaan muutoksen arvioiminen on hankalaa, koska on vaikea arvioida, mitkä asiat ovat muuttuneet juuri läheisneuvonpidon takia. Yleensä lastensuojelun asiakasperheisiin suunnataan muitakin tukitoimia, kuin läheisneuvonpito ja juuri tämä takia on vaikea arvioida, mikä muutoksen saa aikaan. Jos perhe lähtee läheisneuvonpitoprosessiin avoimesti mukaan, niin mahdollisuudet muutokseen ovat olemassa. Vaikka läheisneuvonpidossa ei olisi saatu aikaan niitä haettuja ratkaisuja, niin perheen tilanne on voinut silti helpottua. Haastateltavamme kokivat, että läheisneuvonpidosta on suurempi hyöty, kun sitä tarkastellaan pidemmällä aikavälillä (Ks. Reinikainen 2007).

Jos neuvonpidossa päädytäänkin sijoitukseen, se tuo mukanaan paljon muutosta ja uutta lapsen ja perheen tilanteeseen. Lapsi joutuu uuteen ympäristöön uusien ihmisten keskele ja jos siinä ei ole muutosta, niin missä sitten on. Läheisneuvonpidon avulla on myös saatu aikaiseksi parempi maaperä sijoitukselle, jonka takia sijoitus on onnistunut paremmin. Koska voidaan puhua avoimesti ja miettiä yhdessä niitä keinoja ja välineitä, joilla perhettä voitaisiin auttaa. Läheisneuvonpidossa läheiset tulevat tietoisiksi mitä toimenpiteitä perheeseen on jo suunnattu ja mitä ei ja miksi. Näin sijoituksen mahdollisesti tullessa ajankohtaiseksi, se on helpompi hyväksyä, koska tiedetään, ettei muuta enää ole tehtävissä. Merkittävä asia, mitä läheisneuvonpitoprosessissa syntyy, on luottamus sosiaalityötä kohtaan. Samalla verkostot (läheiset ja viranomaiset) tulevat tietoisiksi missä mennään ja mistä on kysymys.

Läheisneuvonpidossa lapset tulevat näkyvämmäksi, koska toiminta tulee perheessä tietoisemmaksi ja sukulaiset aktivoituvat. Lapsille syntyy myös luottamus aikuisiin ja siihen, että kotona tapahtuvista asioista voi puhua ilman, että mitään pahaa tapahtuu. Näin salaisuudet poistuvat ja avoimuus lisääntyy. Lapset ehkä uskaltavat vihdoinkin pyytää ja hakea apua tilanteen kärjistyessä, koska läheiset ovat tietoisia perheen tilanteesta ja ongelmista.

Haastateltavien kokemuksen mukaan lapsen tilanne on läheisneuvonpidon aikana ja jälkeen parempi. Perhe ottaa itseään niskasta kiinni ja läheiset pysyvät tiivistä yhdessä. Sitoutuminen suunnitelmassa päätettyihin tukitoimiin on tiiviimpää, koska perhe on itse ollut suunnittelussa osallisena ja saanut vaikuttaa. On tapauksia, joissa jollakin tavalla lapsen tilanne on mennyt eteenpäin ja sosiaalityöntekijät ovat saaneet ymmärrystä asiasta. Yksi haastateltavista nosti kuitenkin esiin tapauksen, jossa työntekijästä perheen tilanteesta ei ollut tapahtunut muutosta, mutta lapsi silti koki positiivisia muutoksia tapahtuneen. Aina ei kuitenkaan tapahdu muutoksia perheiden tilanteissa.

Läheisneuvonpito voi tuoda myös positiivista muutosta sellaisille elämäntilanteille, joihin ei varsinaisesti haettu neuvonpidossa ratkaisua. Läheisneuvonpidolla on kuitenkin tärkeä osuus, siinä että läheiset ja viranomaiset lähtevät miettimään esille nostettuja asioita. Viranomaiset tulevat tietoisiksi toistensa huolista ja huoli tulee monipuolisemmin esille. Voi myös tapahtua niin, että joku läheinen onkin valmis ottamaan suuremman vastuun ja roolin lapsen elämässä, kuin mitä hänellä on aiemmin ollut. Läheisissä voi myös tapahtua passivoitumista. Useammassa tapauksessa ilman läheisneuvonpitoa lapsi

olisi sijoitettu laitokseen, mutta neuvonpidossa nousikin esiin, että sukulaissijoitus on myös mahdollinen.

5.3 Sosiaalityöntekijän rooli

Sosiaalityöntekijän asema lapsen kokonaistilanteen arvioijana ja yhteenvetäjänä, suunnitelman rakentumista ohjaavien kysymysten laatijana ja lopulta suunnitelman hyväksyjänä on läheisneuvonpito-prosessissa ratkaiseva. Muun muassa sen takia, miten sosiaalityöntekijä osaa nostaa lapsen näkemykset esiin, on lapsen tilanteen kannalta ensiarvoisen tärkeää. Sosiaalityöntekijän yhteenveto ohjaa läheisneuvonpito-prosessia sen alusta lähtien hakemaan ratkaisua lapsinäkökulmasta keskeisiin asioihin. (Reinikainen 2007, 121.) Myös haastateltavamme kokivat sosiaalityöntekijän roolin erittäin tärkeäksi läheisneuvonpidossa. Ilman häntä koko neuvonpitoa ei tapahdu. Sosiaalityöntekijän rooli koettiin aktiiviseksi ja hänen tulee rakentaa neuvonpito yhdessä muiden toimijoiden kanssa niin, että lapsi on keskiössä. Hänen tulee pitää lapsi prosessissa mukana koko ajan ja huolehtia, että lapsen etu toteutuu. Haastateltavamme korostivat, että jo sosiaalityöntekijän valmistelutyössä lapsen tulee olla keskiössä. Jos näin ei käy, niin koko neuvonpito voi olla turha.

Haastattelussa nousi esille, että sosiaalityöntekijän vastuulla on miettiä huolet ja valmistella kysymykset ja tehdä niistä hyvin konkreettiset. Sosiaalityöntekijän huolehdittavana on se, että hän kutsuu paikalle sellaiset viranomaiset, jotka tuntevat lapsen ja olla yhteydessä heihin. Neuvonpidossa sosiaalityöntekijän vastuulla on huolikysymysten esittäminen. Hänen tulee miettiä, että läheisten vastaukset ovat oikeasti lasta ajattelevia. Viimeisenä neuvonpitotilanteessa hän arvioi, onko läheisten ratkaisuehdotus riittävä lapsen edun turvaamiseksi. Sosiaalityöntekijän tulee miettiä, miten hän lasta tiedottaa neuvonpidossa tehdyistä päätöksistä.

Analysoidessamme vastaan tuli sosiaalityöntekijöiden kokemus läheisneuvonpidon markkinoimisen vaikeudesta. Läheisneuvonpito on helpompi hyväksyä ja ottaa käyttöön sellaisessa perheessä, jossa lastensuojelun asiakkuus on jatkunut jo kauemmin ja jossa menetelmät ovat tutumpia. Uusilla asiakasperheillä oli ilmennyt vastustusta, koska kaikki on niin uutta ja uusi ja outo voi pelottaa. Pelkoa ei varmaan myöskään vähennä,

että neuvonpitoon osallistuu muitakin viranomaisia, kuin sosiaalityöntekijä. Toisaalta perheet voi kokea, että perheen asiat on pidettävä perheessä, eikä mitään haluta jakaa suvun kanssa.

Läheisneuvonpidolla voidaan helpottaa sosiaalityöntekijän arkea ja työtä. Jos neuvonpidon suunnitelma on hyvä ja läheiset osoittautuvat aktiivisiksi, sosiaalityöntekijä voi olla huoletta seurantakokoukseen asti. Edellä mainitun kanssa riiteleekin seuraava saamamme tulos. Sosiaalityöntekijöillä on ilmeisen suuri kynnys käyttää läheisneuvonpitomenetelmää. Ehkä se koetaan työlääksi ja massiiviseksi menetelmäksi, jossa täytyy miettiä lastensuojelun ydinkysymyksiä. Toisaalta sitähan lastensuojelun sosiaalityöntekijän perustyö on. Läheisneuvonpidon käyttämättömyydestä saattaa kertoa myös se, että sosiaalityöntekijöillä ei ole aikaa tehdä sosiaalityötä ja heitä on liian vähän.

5.4 Lapsen osallisuus

Lapsen osallisuudella tarkoitetaan sitä, että hän voi olla mukana määrittämässä, toteuttamassa ja arvioimassa hänen etunsa turvaamiseksi tehtävää työtä. Osallisena oleminen ja asioiden käsittelyssä mukana olo itselle merkittävissä yhteisöissä on ratkaiseva ihmisen identiteetin kehittymisen kannalta. Kyse on perusedellytyksestä kasvulle ja kehitykselle. Osallisuus on suojattu erittäin vahvasti lainsäädännöllä. Lapsen asianosaisuutta korostetaan lastensuojelulaissa kaikissa lastensuojeluprosessin vaiheissa. (Oranen 2009.)

Läheisneuvonpidossa perheen läheisverkoston ja viranomaisten johdonmukainen kannustaminen lapsen kuulemiseen ja hänen näkemystensä huomioon ottamiseen näkyy usein prosessin aikana lapsen osallisuuden vahvistumisena. (Reinikainen 2009.) Läheisneuvonpidon päätarkoitus on haastateltaviemme mukaan, että lapsi nostetaan näkyviin ja kuuluviin. Lapsen pitäminen keskiössä onkin yksi läheisneuvonpidon pääkysymys. Lapsi on läheisneuvonpidossa paljon näkyvämpi, kuin lastensuojelussa yleensä ja lapsi on aivan konkreettisesti haluttu nostaa esille. Kuuleminen ja valmistelu ovat niitä toimenpiteitä, millä lapsen osallisuus tulee näkyväksi. Lapsen täytyy tulla näkyväksi jo verkoston kartoituksessa. Läheisneuvonpidossa jo kutsut muotoillaan lapsen näkökulmasta. Kutsuissa pyydetään, että viranomaiset pohtivat asioita, juuri lapsen näkökul-

masta. Viranomaisten tulisi tuoda esille ehdotuksia ja näkemyksiä, jotka ovat lapsen kannalta merkityksellisiä ja tärkeitä.

Haastattelemamme sosiaalityöntekijät, yhtä lukuun ottamatta, olivat sitä mieltä, että lapsen osallisuus toteutuu läheisneuvonpidossa hyvin. Yhden vastaajan mielestä osallisuus voisi kuitenkin näkyä läheisneuvonpito-prosessin eri vaiheissa enemmänkin. Se voisi olla vielä enemmän konkreettisempaa, sillä tarkoituksenaan on hakea apua ja tukea lapsen tilanteeseen, mutta usein keskitytään enemmän siihen, millaista apua ja tukea vanhemmat tarvitsevat. Läheisneuvonpito voisi olla vielä keskeisemmin lapselle suunnattu. Vastaaja haluaisi kehittää läheisneuvonpitoa niin, että lapsen ääni tulisi voimakkaammin esille. Lapsen ääni voisi kuulua vielä enemmän ja lapsella voisi olla paremmat vaikuttamismahdollisuudet. Jos lapsi ei ole fyysisesti neuvonpidossa läsnä, niin vanhemmat nousevat keskiöön. Vastaajan mielestä lapsen keskiössä pitäminen läheisneuvonpidossa toteutuu huonosti. Lapsen osallisuutta voisi nostaa esille niin, että lapsen ollessa läsnä häneltä kysyttäisiin ja hän saisi kommentoida sosiaalityöntekijän kysymyksiä.

Kaisa-Elina Hotari (2007) toteaa, että aikuisten rooli korostuu lapsen osallisuuden edellytysten luojana. On tärkeää lapsen kannalta, että hänellä on tilaa sekä fyysisesti että henkisesti ja mahdollisuus olla turvallisesti läsnä häntä koskevissa asioissa. Tällöin korostuu arkikäytännöissä tapahtuva lapsen kuuleminen yksilönä. (Bardy 2009, 119.) Läheisneuvonpidossa toimivien aikuisten tulisi luoda edellytykset lapsen osallisuuteen, koska heillä on vastuu lapsen toiveiden huomioon ottamisesta suunnitelmassa. Lapsen on myös helpompi avautua läheisneuvonpidossa, koska siellä vaikeita asioita käsitellään läheisten kesken. Jos syntyy luottamusta, lapsi tulee osalliseksi omassa verkostossaan ja ilman lapsen osallisuutta läheisneuvonpito ei ole onnistunut – kokevat vastaajamme.

Läheisneuvonpito on hyvä konsti, millä lapsen ääni isoissa lastensuojelun prosesseissa voi kuulua. Läheisneuvonpidossa on se kaikki, millä lapsen voi saada näkyväksi. Lapsen näkyminen riippuu siitä, ketkä läheisneuvonpidossa sillä hetkellä toimivat. Koollekutsujalla on suuri rooli, esimerkiksi kuinka tarkka hän on sosiaalityöntekijän tekemien kysymysten suhteen. Sosiaalityöntekijän taas tulisi olla hyvin tarkka siitä, millaisia selvityksiä hän viranomaisilta hyväksyy. Kaikkien läheisneuvonpitoon osallistuvien henkilöiden tulisi toimia niin, että lapsen osallisuuden toteutuminen olisi mahdollista. Läheisneuvonpito tarjoaa yhden välineen, jonka avulla lapsen osallisuuden ja läheisten roolin periaatteita voidaan toteuttaa asiakastyössä. (Vuorio ym. 2008, 8.)

Haastateltavat listasivat läheisneuvonpidon vahvuuksiksi lapsen näkyväksi tulemisen, lapsen kuulemisen, salaisuuksien poistumisen ja sellaisesta ilmapiiristä vapautumisen. Läheisneuvonpito on lapsilähtöinen tapa saada viranomaiset, läheiset ja vanhemmat katsomaan asioita lapsen näkökulmasta. Läheisneuvonpidossa on lastensuojelun työmenetelmistä parhaat mahdollisuudet saada lapsen osallisuus näkyviin.

6. POHDINTA

Kenelle me soitamme, kun tarvitsemme apua elämän eteen tuomissa ongelmissa? Olipa se sitten äiti, isä, ystävä tai naapuri, niin me tarvitsemme toinen toistamme. Surut puolittuvat ja ilot tuplaantuvat, kun ne saa jakaa toisen kanssa. Sosiaalityössäkin tulisi tukea asiakkaita löytämään omista ihmissuhteista apua elämän eri tilanteisiin, eikä nojata ammattilaisten tukeen. Opinnäytetyön teon aikana kuitenkin oivalsimme, että ei ole niin itsestään selvää käytännössä saada lastensuojelun asiakkaita osallisiksi omassa asiassaan puhumattakaan lapsen osallisuudesta. Läheisneuvonpidossa käynnistyy voimaannuttamisen prosessi. Läheisneuvonpito lisää myös lapsen arvokkuutta, kun huolet hänen elämästään otetaan vakavasti. Se myös lähentää läheisiä, tuottaa hyvää, tukipalveluja sekä muutosta.

Valitettavan usein asioita mietitään lähtökohdista, miten helpottaa vanhempien tilannetta ja arkea. Tottahan tämä vaikuttaa myös lapseen, mutta valitettavasti lapsen ääni katoaa suunnitelmassa. Läheisneuvonpidossa voidaan ratkoa myös sellaisia kysymyksiä, jotka ovat sosiaalityöntekijän ja mahdollisesti vanhempien huolenaiheita, mutta eivät lapsen. Lapsen ääni voi myös jäädä vähäiseksi sellaisten viranomaisten selvityksissä, joilla ei ole kontaktipintaa lapseen. Sellaiset viranomaiset, jotka työskentelevät pääsääntöisesti aikuisten kanssa, eivät ole harjaantuneet ajattelemaan työskentelyään lapsen näkökulmasta. Tällöin vanhemmat ovat vaarassa nousta läheisneuvonpidon keskiöön.

Läheisneuvonpito on keskittynyt vaikeisiin lastensuojelutilanteisiin. Jos läheisneuvonpitoa käytettäisiin tilanteissa, joissa lastensuojelun asiakkuus ei olisi niin tulehtunut tai kauan jatkunut, saavutettaisiin sillä lapsen kannalta parempia tuloksia. Läheisneuvonpidossa haastateltujen mukaan on olemassa mahdollisuudet vaikka mihin, kunhan se vain saataisiin käyttöön. Läheisneuvonpitoa voisi myös soveltaa lapsen huolto- ja tapaamisoikeuteen liittyviin riitatilanteisiin, mielenterveystyöhön, päihdetyöhön, vanhus-tenhuoltoon ja vammaistyöhön. Työmenetelmän ei tulisi jäädä pelkästään sosiaalitoimiston käytettäväksi, vaan sitä voisi kokeilla koulukuraattorien työssä, päiväkodeissa, nuorten rikosten tekijöiden huollossa sekä erilaisissa sovittelua vaativissa tilanteissa.

Nigel Thomas (2002) toteaa, että osallisuuden rakenteita ja muotoja ei voida ajatella konemaisesti ”kaikki sopii kaikille” -periaatteella. Siinä missä joku lapsi kaipaa paljon

tukea ja rohkaisua voidakseen luottaa siihen, että hänen ajatuksillaan on jotain arvoa, toinen tarvitsee ainoastaan tietoa tilanteesta ja vaihtoehtoista ja pystyy sen perusteella muodostamaan mielipiteensä ja ilmaisemaan sen. (Bardy 2009, 122.) Läheisneuvonpitoa pitäisi pystyä käyttämään menetelmänä niin, että olipa lapsi millainen hyvänsä, hän voisi osallistua neuvonpitoon tasavertaisena muiden kanssa. Tuloksissamme selvinnyttä läheisneuvonpidon käyttämistä ja käyttämättömyyttä voi varmaan selittää myös sillä, että sosiaalialalla työtä tehdään aina myös persoonalla. Kaikille läheisneuvonpidon tapaiset työmenetelmät eivät välttämättä sovi, kun taas toinen on sitä käyttäessään, kuin kotonaan.

Pohdimme pitkään vallan jakoa sosiaalityössä. Yleensä lastensuojelun sosiaalityössä valta on sosiaalityöntekijällä, joka viime kädessä päättää perheen tilanteesta. Läheisneuvonpidossa valta on edelleen sosiaalityöntekijällä, vaikka perhe ja läheistensä avulla voivat vaikuttaa enemmän tilanteeseensa. Haastatellessamme nousikin esiin, että läheisneuvonpito voisi olla jonkin järjestön alaisuudessa tai vapaaehtoisvoimin järjestettävä menetelmä. Osa vastaajista koki läheisneuvonpidon liian viranomaislähtöiseksi ja edellä mainittu voisi tätä mahdollisesti vähentää. Leikittelimme myös ajatuksella miniläheisneuvonpidosta, koska osa sosiaalityöntekijöistä tuntuu kokevan läheisneuvonpidon työllään ja aikaa vievänä menetelmänä. Toisinaan voisi olla paikallaan miettiä asioita vähän pienemmässä mittakaavassa tai jakaa päätäntävaltaa muiden toimijoiden kanssa. Läheisneuvonpidossa lapsen osallisuus toteutuu tulostemme mukaan hyvin, mutta se ei tarkoita, ettei läheisneuvonpito voisi kehittyä vieläkin tässä asiassa.

Muutoksen arvioinnin vaikeudesta huolimatta on selvää, että jokin vaikutus tällä prosessilla on perheen ja lapsen tilanteeseen. Se on saanut aikaan ainakin keskustelun kyseessä olevasta ongelmasta. ”Lupa puhua” voi helpottaa lapsen oloa ja luoda uskoa tulevaan. Sijoitus on aina suuri muutos, mutta läheisneuvonpidon avulla sijoitus voi tapahtua lempeämmin kaikkia osapuolia ajatellen. Läheisten tuki voidaan nähdä yhtenä muutoksena lapsen ja perheen tilanteeseen, jos ennen läheisneuvonpitoa perhe on paininut ongelmineen yksin. Tuloksemme toivat esiin myös sen, että läheisneuvonpito tarjoaa mahdollisuuden muutokseen, mutta siihen tarvitaan kaikkien toimijoiden täysi teho. Edellä mainittu ei ole mikään yllätys sillä, ilman toimivaa ihmisjoukkiota, ei ole toimivaa läheisneuvonpitoa.

Opinnäytetyön tekeminen kartoitti ammattitaitoamme ainakin niin, että jatkossa asenteemme sosiaalityön työmenetelmiä kohtaan on hyväksyvämpi. Ei pelkästään läheisneuvonpitoa kohtaan, vaan yleisesti kaikkia kehitettyjä menetelmiä kohtaan. Toivon mukaan emme koskaan tule sellaisiksi, että teemme asioita sen takia, koska niin on aina tehty, vaan olemme avoimia uudelle ja kehitämme itseämme jatkuvasti. Itsensä kehittäminen on taistelua valoisamman huomisen puolesta ja valoisampana meistä on suurempi hyöty tulevaisuuden töissämme.

Tämä oli pitkä ja kuoppainen taival, mutta niin mekin, kuten useat ennen meitä, saimme työmme valmiiksi. Välillä usko oli koetuksella ja päivät venyivät pitkiksi. Työmme ei ole sellainen kuin kuvittelimme siitä tulevan. Me voisimme tehdä tätä työtä hamaan loppuumme, koska aina nousee jotain uutta ja jokin asia onkin parempi jossain toisessa kohtaa. Tai sormemme eksyvät ”delete”-napin tuntumaan ja kirjoitamme suurimman osan uusiksi. Totuus on kuitenkin se, että joskus on vaan lyötävä se viimeinen ”piste”.

LÄHTEET

Bardy, Marjatta (toim.) 2009. Lastensuojelun ytimissä. Yliopistopaino Oy, Helsinki.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2003. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Gummerus, Jyväskylä.

Heino, Tarja (toim.) 2000. Läheisneuvonpito – Uusi sosiaalityön menetelmä. Stakes. Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä.

Heino, Tarja & Korhonen, Liisa & Possauner, Monika 2001. Läheisneuvonpito. Käsi- kirjoitus J-P Roosin toimittamaan Huostaanottokirjaan. Tulostettu 24.9.2009 <http://info.stakes.fi/NR/rdonlyres/5136415A-9E06-41DC-9DCE-10E6EB2F5370/0/Roosinkirjaanartikkeli.rtf>

Heino, Tarja & Reinikainen, Sarianna & Bergman, Marina 2002. Pohjoismainen projekti Läheisneuvonpito – miten uusi sosiaalityön menetelmä vaikuttaa pohjoismaissa. Tulostettu 19.3.2009 http://info.stakes.fi/NR/rdonlyres/952243CC-F72C-4ED6-906A-92927298B920/0/Suomen_kb.rtf

Heino, Tarja & Korhonen, Liisa & Possauner, Monika 2004. Läheisneuvonpito. Teoksessa Roos, J P (toim.). Huostaanottokirja. Kopijyvä Oy, Jyväskylä. 54-73

Heino, Tarja & Kaatra, Anne & Korhonen, Liisa & Possauner, Monika & Vuorio Juha-Pekka 2005. Läheisneuvonpidon ja sosiaalityön kriittinen kohta: lapsi. Teoksessa Sataka, Mirja & Karvinen-Niirikoski, Synnöve & Nylund, Marianne & Hoikkala, Susanna (toim.). Sosiaalityön käytäntötutkimus. Palmenia-kustannus Helsinki. 279-303

Heino, Tarja 2007. Saatteeksi. Teoksessa Reinikainen, Sarianna. Läheisneuvonpito lapsinäkökulmasta. Stakes raportteja. Valopaino Oy, Helsinki. 3-4

Heino, Tarja 2008. Läheisneuvonpito – tutkittu juttu. Teoksessa Vuorio, Juha-Pekka & Saurama, Erja & Hänninen, Salla (toim.). Verkostojen voimaa vai seittien satimia –

- Kokemuksia läheisneuvonpidosta. www.hel2.fi/waris/julkaisut. Tulostettu 26.1.2009. 37-51
- Heino, Tarja 2009a. Läheisneuvonpito. Luettu 23.9.2009
<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyovalineet/tyomenetelmat/laheisneuvonpito/>
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2007. Tutki ja kirjoita, Otavan kirjapaino Oy, Keuruu.
- Hotari, Kaisa-Elina 2007. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.) 2009. Lastensuojelun ytimissä. Yliopistopaino Oy, Helsinki. 117-132
- Hotari, Kaisa-Elina & Oranen, Mikko & Pösö, Tarja 2009. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.). Lastensuojelun ytimissä. Yliopistopaino Oy, Helsinki. 117-132
- Hurtig, Johanna 2006. Lasten tieto sosiaalityön haasteena. Teoksessa Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen Aino & Törrönen Maritta (toim.). Lapset ja sosiaalityö. WS Bookwell Oy. Juva. 167-193
- Hänninen, Salla 2008. Koollekutsuja – uusi toimija lastensuojelussa. Teoksessa Vuorio, Juha-Pekka & Saurama, Erja & Hänninen, Salla (toim.). Verkostojen voimaa vai seitteen satimia – Kokemuksia läheisneuvonpidosta. www.hel2.fi/waris/julkaisut. Tulostettu 26.1.2009 119-144
- Juuret – miten työmenetelmiä on käytetty? Tulostettu 21.10.2009.
<http://www.valt.helsinki.fi/yhpo/sosweb/sivut/juuret.htm>
- Lastensuojelulaki 2007. 13.4.2007/417
- Läheisneuvonpito lyhyesti. Luettu 23.9.2009
<http://info.stakes.fi/laheisneuvonpito/FI/Laheisneuvonpitolyhyesti/index.htm>
- Läheisneuvonpito Suomessa. Luettu 9.2.2009 & 23.9.2009

<http://info.stakes.fi/laheisneuvonpito/FI/LaheisneuvonpitoSuomessa/index.htm>

Läheisneuvonpito – vaiheet. Luettu 16.2.2009 <http://www.hel2.fi/waris/lnp/vaiheet.htm>

Meltaus, Arja 2004. Seudullinen läheisneuvonpito Länsi-Pohjassa, Suomen Kuntaliitto & Lastensuojelun Keskusliitto.

Meltaus, Arja & Peltoniemi, Kaisi 2004, Kumppanuudella seutuyhteistyöhön. Teoksessa: Anttila, Markus & Rousu, Sirkka (toim.). Haravalla kootut, Suomen Kuntaliitto & Lastensuojelun Keskusliitto, Savion kirjapaino Oy, Kerava 79-109

Nyman, Helena & Maahi, Katri 2008. Läheisneuvonpito lastensuojelun sosiaalityöntekijän työvälineenä. Teoksessa Vuorio, Juha-Pekka & Saurama, Erja & Hänninen, Salla (toim.). Verkostojen voimaa vai seittien satimia – Kokemuksia läheisneuvonpidosta. www.hel2.fi/waris/julkaisut. Tulostettu 26.1.2009 76-95

Oranen, Mikko Lapsen osallisuus. Luettu 1.7.2009 ja 24.3.2009.

<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/hallinto/lapsenosallisuus/>

Reinikainen, Sarianna 2007. Läheisneuvonpito lapsinäkökulmasta. Stakes. Valopaino Oy, Helsinki.

Reinikainen, Sarianna 2009. Läheisneuvonpito vahvistaa lapsen tukiverkosta. Luettu 23.9.2009
www.mangusti.com/supli/MangustiWS?main=Artikkelit&sub=showInPrintableFormat&title=muut%20laheisneuvonpito

Räty, Tapio 2008. Uusi lastensuojelulaki. Edita Prima Oy, Helsinki.

Thomas, Nigel 2002. Teoksessa Bardy, Marjatta (toim.) 2009. Lastensuojelun ytimissä. Yliopistopaino Oy, Helsinki. 117-132

Timonen-Kallio, Eeva & Linnosuo, Outi & Tanskanen, Ilona 2009. Lukijalle. Teoksessa Tanskanen, Ilona & Timonen-Kallio, Eeva (toim.) Lastensuojelun hyvät työkäytännöt. Tampereen yliopistopaino Oy, Tampere. 5-6

- Timonen-Kallio, Eeva 2009. Työmenetelmät ammatillisten käytäntöjen vahvistajina. Teoksessa Tanskanen, Ilona & Timonen-Kallio, Eeva (toim.) Lastensuojelun hyvät työkäytännöt. Tampereen yliopistopaino Oy, Tampere. 7-18
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Vuorio, Juha-Pekka & Saurama, Erja & Hänninen Salla (toim.) 2008. Verkostojen voimaa vai seittien satimia – Kokemuksia läheisneuvonpidosta. Tulostettu 26.1.2009 www.hel2.fi/waris/julkaisut
- Vuorio, Juha-Pekka 2008a. Läheisneuvonpito ja lastensuojelu. Teoksessa Vuorio, Juha-Pekka & Saurama, Erja & Hänninen, Salla (toim.) Verkostojen voimaa vai seittien satimia – Kokemuksia läheisneuvonpidosta. Tulostettu 26.1.2009 www.hel2.fi/waris/julkaisut 9-36
- Vuorio Juha-Pekka 2008b. Työprosessin kehittäminen kohti asiakasosallisuutta. Teoksessa Vuorio, Juha-Pekka & Saurama, Erja & Hänninen, Salla (toim.) Verkostojen voimaa vai seittien satimia – Kokemuksia läheisneuvonpidosta. Tulostettu 26.1.2009 www.hel2.fi/waris/julkaisut 96-118

OPINNÄYTETYÖN HANKKEISTUSSOPIMUS

Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveyden toimiala ja alla mainittu toimeksiantaja sopivat tällä sopimuksella opiskelijatyönä tehtävän hankkeistetun opinnäytetyön tekemisestä.

Toimeksiantajatiedot:

Toimeksiantajan nimi ja osoite:	Sari Halttunen / Pelastakaa Lapset ry Pohjois-Suomen aluetoimisto Sankarikatu 10, 94100 Kemi
---------------------------------	--

Oppilaitostiedot:

Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu	Valtakatu 22 94100 Kemi
Opinnäytetyön tekijä(t) ja yhteystiedot:	Essi Matinlassi ja Eveliina Hipsi Etunimi.sukunimi@edu.tokem.fi
Opinnäytetyön ohjaava(t) opettaja(t) ja yhteystiedot:	Kaisu Vinkki ja Merja Hjulberg Etunimi.sukunimi@tokem.fi

Opiskelijatyönä tehtävä opinnäytetyön tiedot:

Opinnäytetyön nimi/aihe:	Läheisneuvonpito ja lapsi sosiaalityöntekijän silmin/Läheisneuvonpidon vaikutukset lastensuojelun asiakasperheen tilanteeseen Länsi-Pohjan alueella
Työn aikataulu:	Työ valmis joulukuussa 2009
Työn tulosten tekijänoikeuksista ja hyödyntämisestä sovitaan seuraavaa:	Toimeksiantaja voi hyödyntää opinnäytetyötä luvallamme
Tulosten salassapidosta sovitaan seuraavaa:	Lupaamme noudattaa tutkimuseettisiä periaatteita ja säilyttää tutkimusaineiston niin, ettei ulkopuoliset pääse siihen käsiksi
Työn ohjaajina oppilaitoksessa toimivat:	Kaisu Vinkki ja Merja Hjulberg

Jos tähän sopimukseen tulee muutoksia, on se jokaisen osapuolen uudelleen hyväksyttävä ja allekirjoitettava.

Tämä sopimus on tehty 3 kappaleena, yksi jokaiselle sopijaosapuolelle.

Paikka: Kemi

Aika: 2.4.2009

AMK:n edustaja

Toimeksiantajan edustaja

Opiskelija

Opiskelija